

บทที่ 4

การรวมพรรคการเมืองศึกษากรณีพรรคเอกภาพ

1. สถานการณ์ด้านพรรคการเมืองก่อนการรวมพรรค

ผลจากการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 ซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 17 หลังจากรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประกาศยุบสภา เนื่องจากความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ของ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายรัฐบาล เมื่อจัดให้มีการเลือกตั้งใหม่ ปรากฏว่าพรรคการเมือง ที่มี ส.ส. สังกัดได้รับเลือกมีจำนวน 15 พรรค ดังนี้

พรรคชาติไทย	มี ส.ส. สังกัดจำนวน	87	เสียง
พรรคกิจสังคม	"	54	"
พรรคประชาธิปัตย์	"	48	"
พรรครวมไทย	"	35	"
พรรคประชากรไทย	"	31	"
พรรคราษฎร	"	21	"
พรรคประชาชน	"	19	"
พรรคปวงชนชาวไทย	"	17	"
พรรคพลังธรรม	"	14	"
พรรคกิจประชาคม	"	9	"
พรรคก้าวหน้า	"	8	"
พรรคสหประชาชาติไทย	"	5	"
พรรคมวลชน	"	5	"
พรรคเสรีนิยม	"	3	"
พรรคพลังสังคมประชาธิปไตย	"	1	"

เนื่องจากไม่มีพรรคการเมืองใดมีเสียงข้างมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้เพียงลำพังตามจำนวนที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ จึงต้องจัดตั้งเป็นรัฐบาลผสมหลายพรรค โดยมีพรรคชาติไทยซึ่งได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดเป็นพรรคนำ โดยมีหัวหน้าพรรคชาติไทย คือ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้รับพระราชทานการอุปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ แต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลโดยการสนับสนุนของพรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคราษฎร และพรรคสหประชาชาติไทย โดยมีคะแนนเสียง ส.ส. รวมทั้งสิ้น 215 เสียง พรรคการเมืองที่เหลือจึงตกเป็นพรรคฝ่ายค้าน

จึงเห็นได้ว่าหลังการเลือกตั้งเสรีจลันลง พรรคการเมืองไทยยังไม่อาจเป็นพรรคการเมืองใหญ่สมดังเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้ แต่ละพรรคที่ได้รับเลือกเข้ามาล้วนมีคะแนนเสียงไม่เพียงพอที่จะจัดตั้งรัฐบาลบริหารได้เพียงลำพัง จำต้องจัดตั้งเป็นรัฐบาลผสมหลายพรรค ทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพเท่าที่ควร เกิดเป็นพรรคเล็กพรรคน้อยจำนวนมาก

พรรคการเมืองที่เหลือซึ่งมีคะแนนเสียง ส.ส. จำนวนน้อย จึงต้องตกเป็นพรรคการเมืองฝ่ายค้าน อันประกอบไปด้วยพรรครวมไทย พรรคประชากรไทย พรรคประชาชน พรรคปวงชนชาวไทย พรรคกิจประชาคม พรรคก้าวหน้า พรรคพลังธรรม พรรคเสรีนิยม และพรรคพลังสังคมประชาธิปไตย

แม้ว่าพรรคการเมืองแต่ละพรรคที่สามารถส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง เข้าแข่งขันได้ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด จะมีจำนวนถึง 15 พรรคก็ตาม แสดงให้เห็นถึงระบบพรรคการเมืองไทยยังไม่เข้มแข็งพอ และขาดวินัย ซึ่งสาเหตุหนึ่งเห็นได้จากการแตกแยกของสมาชิกสภาผู้แทนฯ พรรคประชาธิปัตย์ออกมาตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่¹

¹ สมบัติ จันทร์วงศ์, "การเลือกตั้งกับความเข้มแข็งของพรรคการเมือง", วารสารธรรมศาสตร์ 16,4 (ธันวาคม 1989) : 78

จากสภาพการณ์เหล่านี้ จึงเห็นได้ว่าโอกาสที่จะเกิดพรรคการเมืองใหญ่ย่อมเป็นไปได้ยาก ซึ่งในจำนวนพรรคการเมืองหลายพรรคนั้นล้วนแต่มีอุดมการณ์และนโยบายที่ไม่แตกต่างกันนัก พรรคการเมืองไทยจึงขาดความมั่นคงเพียงพอที่จะดำเนินกิจกรรมทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพได้²

อีกประการหนึ่ง การเกิดพรรคการเมืองไทยยังคงเป็นเรื่องของการรวมตัวกันเพื่อวัตถุประสงค์ในการเอาชนะการเลือกตั้งเป็นหลัก ประเด็นที่ทำให้เกิดความแตกแยกของพรรค มักจะเป็นปัญหาความขัดแย้งส่วนตัวมากกว่าที่จะเป็น เรื่องความไม่ลงรอยกันในทางการเมืองจากสาเหตุเหล่านี้ทำให้พรรคการเมืองไทยเกิดเป็นพรรคหลายพรรค ซึ่งมีมาตั้งแต่ภายหลังการยุบสภา พ.ศ. 2529 เรื่อยมาจนถึงยุคปัจจุบัน

² สัมภาษณ์ นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรครวมไทย, 17 พฤษภาคม 2533 .

2. ประวัติพรรคการเมืองที่มาารวมกันเป็นพรรคเอกภาพ

2.1 พรรครวมไทย

1. การจดทะเบียน 10 มีนาคม 2526 ทะเบียนเลขที่ 15/2526
(รจ. เล่ม 100 ตอนที่ 51 ลว. 1 เมษายน 2526)
2. ชื่อเดิมของพรรค ประชาไทย (ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนให้เปลี่ยนชื่อพรรคเมื่อ 27 พฤษภาคม 2529)
3. หัวหน้าพรรค - นายณรงค์ วงศ์วรรณ
- นายทวี ไกรคุปต์ (คนก่อน) ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนให้เปลี่ยนแปลงหัวหน้าพรรคเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2529
4. รองหัวหน้าพรรค 1. นายแพทย์สมศาสตร์ รัตนศักดิ์ 2. นายจำนงค์ โภธิสาโร
3. นายเกียรติชัย ชัยเชาวรัตน์ 4. นายเฉลิมพล สนิทวงศ์ชัย
5. นายวีระพล มุตตามระ
5. เลขานุการพรรค 1. นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์
2. นายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ (คนก่อน)
6. รองเลขานุการพรรค 1. นายวัลลภ สุปรีย์ศิลป์
2. นายสมบัติ ศรีสุรินทร์
3. นายวีระพล มุตตามระ
7. กรรมการบริหาร 1. นายไพศาล จันทร์ภักดี 2. นายพล วัชรปรีชา
3. นายอร่าม อามระดิษ 4. นายเฉลิม สุวรรณรัตน์
5. นายสง่า วัชรภรณ์ 6. นายวานิช พานิชเกษียรังไกร
7. เรือตรีสุพจน์ ตั้งตระกูล 8. นายมงคล จงสุทธานามณี

ฯลฯ

8. ที่ตั้งพรรค 9 ซอยพหลโยธิน 3 แขวงพญาไท เขตพญาไท กรุงเทพฯ
โทร. 251-9534, 279-1801
9. การเลือกตั้ง ปี 2529 ส่งสมัคร 193 คน ได้รับเลือกตั้ง 19 คน
การเลือกตั้ง ปี 2531 ส่งสมัคร 200 คน ได้รับเลือกตั้ง 35 คน

พรรครวมไทย เดิมชื่อพรรคประชาไทย ซึ่งมีนายทวี ไกรคุปต์ เป็นหัวหน้าพรรค และนายสันติ ชัยวิรัตน์ เป็นเลขาธิการพรรค นายทวีฯ เคยยกถูกพรรคที่เป็น ส.ส. เข้าพรรคชาติไทย แต่ต่อมาได้แยกตัวออกมาย้ายไปสังกัดพรรคกิจสังคมในการเลือกตั้งปี 2529 และเปิดทางให้นายณรงค์ วงศ์วรรณ เปลี่ยนชื่อเป็นพรรครวมไทย เมื่อ 27 พฤษภาคม 2529 ภายใต้การนำของนายณรงค์ วงศ์วรรณ ผู้เคยนำกลุ่มเข้าร่วมเป็นกลุ่มย่อย ในพรรคกิจสังคม และเคยได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในรัฐบาลสมัย³ พลเอกเปรมฯ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 1 ส่วนทางด้านเลขาธิการพรรคคนก่อน คือ นายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ มาจากพรรคชาติไทย และเคยเป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร ภายหลังจากเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี 2526 สำหรับเลขาธิการพรรคคนปัจจุบัน คือ นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์ อยู่ในกลุ่มพรรคสหประชาธิปไตยเดิมซึ่งแยกตัวมาสมัครอยู่ในพรรครวมไทยด้วย โดยการนำกลุ่มของนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ และ ส.ส. จังหวัดภาคเหนือตอนบนจำนวน 19 คน ภายหลังจากยุบสภาปี 2531⁴ ในวันที่ 20 พฤษภาคม ปีเดียวกัน

³ มนูญ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบันและพรรคการเมืองกับการเลือกตั้งปี 2522-2529, หน้า 33.

⁴ "พรรคการเมือง/สมาชิกพรรคฯ" สารสนเทศ. 2,6 (มิถุนายน, 2531) : 100/622.

2.2 พรรคประชาชน

1. การจดทะเบียน 20 เมษายน 2526 ทะเบียนเลขที่ 17/2526
(รจ.เล่ม 100 ตอนที่ 77 หน้า 28 ลว. 10 พฤษภาคม 2526)
2. ชื่อเดิมของพรรค รักไทย (ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนให้เปลี่ยนชื่อพรรคเมื่อ 23 มิถุนายน 2531)
3. หัวหน้าพรรค
 - นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์
 - คุณหญิงศศิมา ศรีวิกรม์ (คนก่อน) ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนให้เปลี่ยนแปลงหัวหน้าพรรค เมื่อ 10 มิถุนายน 2531
 - ร.ท.ชวณะ รักษาศิลป รน. (คนแรก)
4. รองหัวหน้าพรรค
 1. นายเดโช สวานานนท์
 2. นายไกรสร ตันติพงศ์
 3. นายเลิศ หงษ์ภักดี
 4. นายอนันต์ ฉายแสง
 5. นายสุรใจ ศิริพงษ์
5. เลขานุการพรรค
 - นายวีระ มุสิกพงศ์ (ดำรงตำแหน่งเมื่อ 10 มิถุนายน 2531)
 - นางสาวนิตยา ภูมิดิษฐ์ (คนก่อน)
6. รองเลขานุการพรรค
 1. นายถวิล ไพรสงค์
 2. นายพีรพันธ์ พาลุสุข
 3. นายสัมพันธ์ เลิศนุวัฒน์
 4. นายกรีฑ กงเพชร
7. กรรมการบริหาร
 1. นายสมัช ต่ายจันทร์
 2. นายทวีวัฒน์ ฤทธิลือชัย
 3. นายวิทยา ภูมิเหล่าแจ้ง
 4. นายวิทยา ชันอาสา
 5. นายพิชัย มงคลวีรกุล
 6. นายสวัสดิ์ สืบสายพรหม
 7. นายคณัย นพสุวรรณวงศ์
 8. นายจาตุรนต์ ฉายแสง
 9. นายธนิต ไตรวุฒิ
 10. นายชัยวัฒน์ ไตรยสุนันท์
 11. นายคณิน บุญสุวรรณ
 12. นายจัตุรนต์ คชสิทธิ์

13. นางสาวอัญชลี วานิช	14. นายณรงค์ นุ่นทอง
15. นายธงชาติ รัตนิวิชา	16. นายโอภาส ร่องเงิน
17. นายณชาติ บุญสุวรรณ	18. นายปรีชา บุญดี
19. นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา	20. นายอารีเพ็ญ อุดรสินธ์
21. นายวิบูลย์ พงศ์ธเนศ	22. นายสมบูรณ์ สิทธิมนต์
23. เรือโทชวณะ รักษาศิลป์	24. ม.ร.ว.อดิศร ชยางกูร
25. นายสุทัศน์ กิตติวานิช	26. นายศิระ แก้วกิจ
27. นายธวัชชัย สุทธิบังกช	28. นายแพทย์วิจิต

พิเศษสุวรรณภูมิ⁵

8. ที่ตั้งพรรค 18/8 อาคารศรีวิกรม์ ชั้น 10 สุขุมวิท 21 (ชอชอไศก)
กรุงเทพฯ โทร. 258-0621-23, 258-0336
9. การเลือกตั้ง ปี 2531 ส่งสมัคร 251 คน ได้รับเลือกตั้ง 19 คน

พรรคประชาชน เดิมชื่อ พรรครักไทย ซึ่งมีนายวิจิต ศุขะวิริยะ เป็นหัวหน้าพรรค และนายมธุร วิเศษกุล เป็นเลขาธิการพรรค ต่อมาหัวหน้าพรรคเปลี่ยนเป็น นายสุทัศน์ กิตติวานิช ภายหลังจากที่ นายอารยะ พานิชกุล รักษาการแทนหัวหน้าพรรคพ้นตำแหน่งตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 24 มิถุนายน 2519 พรรครักไทยได้เปลี่ยนชื่อเป็นพรรคประชาชน เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2530 โดยมี เรือโทชวณะ รักษาศิลป์ เป็นหัวหน้าพรรคคนต่อมา และ ม.ร.ว.อดิศร ชยางกูร เป็นเลขาธิการพรรค

⁵ "ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง พรรคประชาชนเปลี่ยนแปลงชื่อพรรค ภาพ เครื่องหมายพรรค และคณะกรรมการบริหาร" ราชกิจจานุเบกษา 95 (15 มิถุนายน 2531) : 23-25.

ภายหลังจากที่ ส.ส. กลุ่ม 10 มกรา นำโดยนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีนายถวิล ไพรสณฑ์ เป็นเลขาธิการกลุ่มเกิดความขัดแย้งภายในพรรค เนื่องจาก ไม่เห็นด้วยกับร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ภายหลังรัฐบาล พลเอกเปรมฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ครั้งสุดท้ายประกาศยุบสภา จึงนำกลุ่ม ส.ส. ดังกล่าวลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2531^๖ มาจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ ในชื่อพรรคประชาชน โดยการเปิดการให้ของ เรือโทชวณะ รักษาศิลป์ เพื่อเตรียมรองรับการเลือกตั้งปี 2531 การจัดตั้งพรรคประชาชนจึงเป็นไปอย่างฉุกฉลุกรุกในครั้งแรก คุณหญิงศศิมา ศรีวิกรม์ ภริยานายเฉลิมพันธ์ เป็นหัวหน้าพรรค ต่อมา นายเฉลิมพันธ์ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคแทนในวันที่ 10 มิถุนายน 2531 และนายวีระ มุสิกพงศ์ เป็นเลขาธิการพรรค นายเฉลิมพันธ์ฯ ผู้เคยนำกลุ่ม ส.ส. เข้าร่วมเป็นกลุ่มย่อย (กางมุ้งเล็ก) ในพรรคประชาธิปัตย์ เคยได้รับตำแหน่ง ร.ม.ต. ว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ในรัฐบาลสมัยที่ พลเอกเปรมฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนทางด้านเลขาธิการพรรค คือ นายวีระฯ เคยได้รับตำแหน่ง เป็น ร.ม.ต. ช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ทั้งเคยเป็นเลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์มาด้วย แต่ต่อมาต้องคำพิพากษาจำคุกในคดีหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ เมื่อ 22 มิถุนายน 2531 และได้รับพระราชทานอภัยโทษ วันที่ 22 กรกฎาคม 2531^๗ ทำให้ถูกเนิกถอนสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นเวลา 5 ปี พรรคประชาชนนับว่าเป็นพรรคใหม่พรรคหนึ่งในสนาม การเลือกตั้งปี 2531

^๖ "พรรคการเมือง/สมาชิกพรรคฯ" สารสนเทศ (มิถุนายน 2531) : 100/625.

^๗ "พรรคการเมือง/สมาชิกพรรคฯ" สารสนเทศ (สิงหาคม 2531) : 100/855-

2.3 พรรคกิจประชาคม

1. การจดทะเบียน 23 สิงหาคม 2525 ทะเบียนเลขที่ 10/2525
(รจ.เล่ม 99 ตอน 159 ลว. 20 ตุลาคม 2525)
2. ชื่อเดิมของพรรค ประชาธารษฎร์ (ได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนให้
เปลี่ยนแปลงชื่อพรรค เมื่อ 8 พฤษภาคม 2519)
3. หัวหน้าพรรค 1. นายบุญชู โรจนเสถียร
2. นางศิระ ปัทมาคม (คนก่อน) ได้รับอนุญาตจาก
นายทะเบียนให้เปลี่ยนแปลงหัวหน้าพรรค เมื่อ 30
พฤษภาคม 2529
4. รองหัวหน้าพรรค 1. พลโทชาญ อังศ์โชติ 2. นายวสันต์ อินทรสุด
3. นายแคล้ว นรปติ 4. นายประสิทธิ์ ฌรงค์เดช
5. นางศิระ ปัทมาคม
5. เลขานุการพรรค 1. นายอาทิตย์ อุไรรัตน์
6. รองเลขานุการพรรค 1. นายจรัส พัวช่วย 2. นายวาสนา บุญพันธ์ตันติ
3. นายดุสิต โสภิตชา
7. กรรมการบริหาร 1. นายธีรพันธ์ เพชรสุวรรณ 2. นายประมวล สุวรรณวิเศษ
3. นายชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ 4. นายจิตรศิลป์ อินทรเนื่อง
5. นายจำลอง ศกุนตนาค 6. นายถาวร ตันติศิริไพบูลย์
7. นายบุญธรรม ไกรโชค 8. นายจิรภิตติ ตั้งคัช
9. นายถิณี วัฒนแก้ว 10. นางสาวดาลัด ไชยูปถัมภ์
11. นายเทียมสันต์ ภูมาศ 12. นายประสิทธิ์ มั่นกิจ
8. ที่ตั้งพรรค 118/20 ถนนพระราม 6 แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
กรุงเทพฯ 270-0166, 270-0468-9

9. การเลือกตั้ง ปี 2529 ส่งสมัคร 228 คน ได้รับเลือกตั้ง 15 คน
 การเลือกตั้ง ปี 2531 ส่งสมัคร 216 คน ได้รับเลือกตั้ง 9 คน

พรรคกิจประชาคม เดิมชื่อพรรคประชาราชกรูว์ มีนางศิระ ปัทมาคม เป็นหัวหน้าพรรคและนายประสาส์น ปราศราหัตถ์ เป็นเลขาธิการพรรค เปลี่ยนชื่อพรรคเป็นกิจประชาคมเมื่อ 8 พฤษภาคม 2529 หัวหน้าพรรคคนปัจจุบันเคยเป็นเลขาธิการพรรคกิจสังคม และรองหัวหน้าพรรคร่วมพรรคเดียวกับนายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรครวมไทย เคยมีความพยายามในพรรคกิจสังคมที่จะผลักดันให้นายบุญชู โรจนเสถียร เป็นหัวหน้าพรรค แทน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ แต่ก็เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในพรรค นายบุญชูฯ จึงแยกตัวออกจากพรรคกิจสังคม นายบุญชูฯ เคยดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจในสมัย พลเอกเปรมฯ เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 1 พรรคกิจประชาคม นับว่าเป็นพรรคใหม่พรรคหนึ่งในสนามการเลือกตั้งปี 2529 และทำหน้าที่ในการหาข้อมูลสำคัญ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ในการร่วมกลุ่มพรรคฝ่ายค้านในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ช่วงระยะเวลาดังกล่าว ต่อมามีปัญหาภายในพรรค เนื่องจากมี ส.ส. ในพรรคจำนวน 5 คน ถอนชื่อจากการขึ้นบัญชีเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ซึ่งกำหนดไว้ในวันที่ 12 เมษายน 2530^๑ ทำให้บัญชีต้องตกไป พรรคกิจประชาคมจึงประชุมเพื่อลงมติขับ ส.ส. ดังกล่าว ออกจากพรรค แต่ต้องติดขัดในปัญหานานาประการ ตามที่นายทะเบียนกล่าวอ้าง

^๑ โปรดดูรายละเอียดใน "ปฏิทินข่าวในประเทศไทย" สยามจดหมายเหตุ 12, 19

2.4 พรรคก้าวหน้า

1. การจดทะเบียน 22 มีนาคม 2526 ทะเบียนเลขที่ 16/2526
(รจ. เล่ม 100 ตอน 51 ลว. 1 เมษายน 2526)
2. ชื่อเดิมของพรรค -
3. ชื่อหัวหน้าพรรค นายอุทัย นิมพ์ไจชน
4. รองหัวหน้าพรรค
 1. นายบุญเกิด หิรัญคำ
 2. พันเอกธงชัย นิพิทสุขการ
 3. นายไพฑูรย์ โมกขมรรคกุล
 4. นายสรศิลป์ อภิวัต
 5. นายสนิท จงสกุล
 6. นายจำลอง ทองดี
5. เลขานุการพรรค นายไชยยศ สะสมทรัพย์
6. รองเลขานุการพรรค
 1. นายพงศ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล
 2. นายจิรายุส เชาวเกตุ
 3. นายธานี ศักดิ์เศรษฐ์
 4. นายวิทยา แก้วภราดัย
7. กรรมการบริหาร
 1. นายสุธรรม แสงประทุม
 2. นายเอกพร รักความสุข
 3. นายตรงค์ สิงห์โตทอง
 4. พ.ต.ต. ปกรณ์ กองทอง
 5. นายไสว มงคลเกษม
 6. นายเผด็จชัย สะสมทรัพย์
 7. นายจำลอง ธรรมะ
 8. นายกรัณฑ์ เอนก ปัจฉิมสวัสดิ์
 9. นายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล

ฯลฯ
8. ที่ตั้งพรรค 90 ถนนรัชดาภิเษก เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ
โทร. 246-1881-2
9. การเลือกตั้ง

ปี 2529	ส่งสมัคร 280 คน	ได้รับเลือกตั้ง 9 คน
ปี 2531	ส่งสมัคร 233 คน	ได้รับเลือกตั้ง 8 คน

พรรคก้าวหน้า ผู้ก่อตั้งได้แก่นายอุทัย พิมพ์ใจชน อดีตหัวหน้าพรรคปฏิวัติ ซึ่งแยกตัว
 ออกมาจากพรรคประชาธิปไตยอย่างเงียบ ๆ เมื่อหลายปีก่อน โดยได้รับการสนับสนุนจากอดีตประธาน
 สภาฯ นายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ และภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี 2526 นายอุทัย พิมพ์ใจชน
 ได้รับเลือกให้เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรทั้ง ๆ ที่มี ส.ส. ในสภาเพียง 3 เสียง การเลือกตั้ง
 เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2529 พรรคก้าวหน้าได้รับเสียงเพิ่มขึ้นมาเป็นจำนวน 9 เสียง ซึ่งในยุคนั้น
 นี้ได้มีการรวมกลุ่มพรรคฝ่ายค้านที่เข้มแข็งเป็นแนวร่วม ในการทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของ
 ฝ่ายรัฐบาล โดยหัวหน้าพรรคก้าวหน้าได้รับเลือกให้เป็นผู้นำกลุ่มของ ส.ส. แนวร่วมฝ่ายค้าน
 หรือที่เรียกว่ากลุ่ม 19 ในยุคนั้น บทบาทของพรรคก้าวหน้าที่สำคัญในครั้งนั้น คือ การร่วมกับพรรค
 ฝ่ายค้านอื่นทำการเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง และได้ผลสำเร็จอย่างมาก
 ในการพยายามยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2530
 ปรากฏว่า มี ส.ส. สังกัดพรรคก้าวหน้า 2 คน ร่วมกันถอนชื่อจากญัตติดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถเปิด
 อภิปรายไม่ไว้วางใจได้สำเร็จ พรรคก้าวหน้าจึงดำเนินกิจกรรมประชุมพรรคและมีมติขับ ส.ส. ดังกล่าว
 ออกจากพรรคได้เป็นผลสำเร็จ โดยดำเนินภารกิจต้องตามกฎหมายทุกประการ แม้ว่าการประชุม
 พรรคครั้งแรกนายทะเบียนจะไม่อนุญาต เพราะไม่ถูกต้องก็ตาม พรรคก้าวหน้าจัดเป็นพรรคที่มุ่งพัฒนา
 ประชาธิปไตยให้ขยายไปสู่มวลชน โดยสามารถจัดตั้งสาขาพรรคทั่วประเทศมากเป็นอันดับสอง
 ของประเทศรองลงมาจากพรรคประชาธิปัตย์

3. แนวความคิดในการรวมพรรคการเมือง

แนวความคิดในการรวมพรรค ก่อนที่จะมีการรวมเป็นพรรคการเมืองเดียวกันนี้ เริ่ม
 เกิดขึ้นในสมัยหลังการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2529 ซึ่งในครั้งนั้นอยู่ในสมัย พลเอกเปรม ติณสูลานนท์
 เป็นนายกรัฐมนตรี จัดตั้งรัฐบาลโดยการสนับสนุนของพรรคประชาธิปไตย พรรคชาติไทย พรรคกิจ
 สังคม และพรรคราษฎร ซึ่งพรรคการเมืองเหล่านี้เป็นพรรคที่มีจำนวน ส.ส. ได้รับเลือกตั้งเป็น
 จำนวนมากกว่าพรรคอื่น ทำให้พรรคเล็กพรรคน้อยที่เหลือซึ่งมีคะแนนเสียงน้อย โดยมี ส.ส. ได้รับ
 เลือกไม่ถึง 10 เสียงเป็นส่วนมากต้องตกอยู่ในฐานะฝ่ายค้าน

พรรคการเมืองฝ่ายค้านดังกล่าวอันประกอบด้วย พรรคสหประชาชาติไทย พรรคประชากรไทย พรรครวมไทย พรรคกิจประชาคม พรรคก้าวหน้า พรรคปวงชนชาวไทย พรรคมวลชน พรรคเสรีนิยม และพรรคชาติประชาชน ล้วนมีคะแนนเสียงไม่ถึงจำนวน 1 ใน 5 ของ ส.ส. ทั้งหมดที่จะเป็นผู้นำฝ่ายค้านในสภาตามรัฐธรรมนูญได้ และไม่สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในรัฐสภาได้อย่างเต็มที่ เช่น ในการเสนอกฎหมาย มีเพียงพรรคสหประชาชาติไทยกับพรรคประชากรไทย เท่านั้นที่มี ส.ส. เกิน 20 เสียง เพียงพอที่จะเสนอกฎหมายได้ ส่วนพรรคอื่นไม่สามารถทำได้โดยลำพัง ทำให้ขาดอำนาจต่อรองกับพรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาล

ดังคำให้สัมภาษณ์ของ ส.ส. ผู้มีบทบาทในการรวมพรรคท่านหนึ่งว่า

"การมี ส.ส. เสียงข้างน้อย ส.ส. ไม่สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างที่ควรจะทำ หมายความว่า จะเสนอกฎหมายก็ดี การที่จะควบคุมติดตามการทำงานของรัฐบาลก็ดี มีพลังน้อย จะอยู่ในคณะกรรมการก็อยู่ในเสียงค่อนข้างจะน้อย และไม่ครบชุดกรรมการ การมีพรรคเล็ก พรรคน้อย จะเสนอกฎหมายก็ไม่ได้" ^๑

ในการดำเนินงานของพรรคการเมืองฝ่ายค้านครั้งนั้น เนื่องจากนายอุทัย นิรมัฒินันท์ หัวหน้าพรรคก้าวหน้าเป็น ส.ส. ผู้มีชื่อเสียง เคยมีผลงานสำคัญปรากฏเมื่อครั้งดำรงตำแหน่งเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรในสมัยที่ผ่านมา จึงได้รับการมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำของ ส.ส. กลุ่มพรรคฝ่ายค้าน ซึ่งเรียกตัวเองว่า "กลุ่มสิบเก้า" ในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ คอยตรวจสอบควบคุมการบริหารงานของฝ่ายรัฐบาล

^๑ สัมภาษณ์ นายบุญชู โรจนเสถียร หัวหน้าพรรคกิจประชาคม 26 มีนาคม 2533.

เนื่องจากบรรดา ส.ส. พรรคฝ่ายค้านล้วนแต่เป็นบุคคลที่มีความสามารถและประสบการณ์ แต่เนื่องจากสังกัดพรรคการเมืองที่มีคะแนนเสียงจำนวนน้อย จึงไม่สามารถจะดำเนินงานทางการเมืองได้เต็มที่ ด้วยขีดเขตบัญญัติของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ที่กำหนดไว้หลายประการ เพื่อส่งเสริมพรรคการเมือง เช่น บทบัญญัติที่กำหนดจำนวนของ ส.ส. ผู้มีสิทธิเสนอร่างพระราชบัญญัติ ซึ่งกำหนดไว้ให้มีจำนวนตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป จึงจะมีสิทธิทำได้ หรือการยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรี ก็ไม่อาจทำได้หากมีคะแนนเสียง ส.ส. เข้าชื่อไม่ครบจำนวนที่กำหนด ซึ่งโอกาสที่พรรคฝ่ายค้านต่าง ๆ จะมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องนี้ทำได้ยาก การตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาลทำได้ไม่เต็มที่ ส.ส. พรรคฝ่ายค้านจึงต่างคิดกันว่าน่าจะดำเนินการรวมพรรคกัน เพื่อให้สามารถดำเนินกิจการทางการเมืองได้เต็มที่ มีพลังในการต่อรองพรรคฝ่ายรัฐบาล เพราะจะทำให้พรรคการเมืองใหญ่ขึ้น มีจำนวนคะแนนเสียงของ ส.ส. เพียงพอที่จะทำงานตามกฎหมายได้

ดังคำให้สัมภาษณ์ของ ส.ส. พรรคประชาชน ดังนี้

"...เมื่อคิดว่าเพื่อที่จะทำให้พรรคการเมืองเข้มแข็ง เราคิดว่าน่าจะรวมกันเป็นพรรคที่ใหญ่ขึ้น¹⁰ สามารถที่จะทำกิจการทางการเมืองตามหน้าที่ได้ จึงน่าจะมารวมกัน..."

จึงเกิดแนวความคิดในการรวมพรรคขึ้น ซึ่งกำหนดเป็น 2 แนวทางใหญ่ ๆ คือ

1. การรวมพรรคให้เป็นพรรคการเมืองเดียวกัน โดยกำหนดให้พรรคการเมืองแต่ละพรรคสลายพรรคเข้ามารวมเป็นองค์กรเดียวกัน จัดตั้งเป็นพรรคการเมืองใหม่ที่ใหญ่ขึ้นกว่าเดิม จัดองค์กรบริหารใหม่ ดำเนินงานทางการเมืองเพียงพรรคเดียว

¹⁰ สัมภาษณ์ ดร.พีรพันธ์ พาลุสุข, 28 กุมภาพันธ์ 2533

2. การรวมพรรคหลายพรรคให้เป็นพรรคพันธมิตร หรือ พรรคแนวร่วมฝ่ายค้าน โดยแต่ละพรรคยังเป็นพรรคการเมืองเล็ก ๆ อยู่ แต่ดำเนินการทางการเมืองร่วมกันประสานประโยชน์ระหว่างกัน ซึ่งในการดำเนินงานดังกล่าวจะต้องพบอุปสรรคต่าง ๆ ในเรื่องปัญหาการจัดสรรอำนาจการบริหาร การจัดสรรจำนวนผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง และพื้นที่เขตเลือกตั้ง ที่สำคัญคือการจัดสรรผลประโยชน์ภายหลังการเลือกตั้ง

ตั้งคำถามให้สัมภาษณ์ของ ส.ส. พรรคก้าวหน้าว่า

"ขั้นตอนแรก เมื่อคิดว่าน่าจะมีการรวมพรรคกัน ต้องมีการร่วมกันทำงานก่อน ตรงนี้ผมหมายความว่า มี 2 ความคิด

- ความคิดหนึ่ง ว่า รวมกันเป็นพรรคพันธมิตร เป็นฝ่ายค้านดีกว่า น่าจะสอดคล้องกัน
- ความคิดที่สองว่า น่าจะรวมเป็นพรรคเดียวกัน

ปรากฏว่าความคิดแรกตกไป เอาความคิดที่สอง... ¹¹

แนวทางการรวมพรรคประการที่ 1 คือ การรวมตัวเป็นแนวร่วมพรรคพันธมิตรนั้น ไม่ได้รับความสนใจเท่าใด เนื่องจากประสบปัญหาหลายประการที่กล่าวมา และขัดกับบุคลิกภาพลักษณะของคนไทยและสภาพสังคมทั่วไป จึงเหลือเพียงแนวความคิดประการที่ 2 โดยการรวมเป็นพรรคเดียวกันซึ่งได้รับการพิจารณา แต่ก็ติดขัดปัญหาหลายประการเช่นกัน

ต่อมาเมื่อมีความคิดที่จะรวมพรรคการเมืองเข้าด้วยกันระหว่างพรรครวมไทยกับพรรคกิจประชาคม เนื่องจากหัวหน้าพรรคการเมืองทั้งสองต่างมีแนวคิดทางการเมืองที่สอดคล้องกัน และเคยร่วมทำงานด้วยกันสมัยที่เป็นสมาชิกร่วมพรรคกิจสังคมด้วยกันมาก่อน ซึ่งต่างเป็นบุคคลที่มีความสามารถเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลเมื่อครั้งเป็นพรรคร่วมรัฐบาลสมัยพลเอกเปรมฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ดังปรากฏคำให้สัมภาษณ์ของแหล่งข่าวในพรรคเอกภาพว่า

¹¹ สัมภาษณ์ นายสุธรรม แสงประทุม, 5 สิงหาคม 2533

"การที่จะรวมพรรคกันได้เมื่ออุปสรรคและปัญหามากมายหลายประการเริ่มตั้งแต่ปี 2529 ก่อนจะมีการยุบสภา นายณรงค์ วงศ์วรรณ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดำริที่จะตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่กับนายบุญชู โรจนเสถียร แต่เกิดยุบสภาเร็วเกินคาด ทำให้ต้องแยกกันตั้งพรรคแต่การดำเนินกิจกรรมทางการเมืองก็ยังร่วมกันอยู่ตลอดหลังเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529"¹²

แกนหลักการรวมพรรคเดิม พรรครวมไทย และพรรคกิจประชาคม ได้ติดต่อประสานงานกันจนกระทั่งเกิดยุบสภาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2531 และพรรคการเมืองใหม่เกิดขึ้นอีกหลายพรรค ซึ่งรวมถึงพรรคประชาชน โดยการนำของนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ ที่แยกตัวออกมาจากพรรคประชาธิปัตย์ ในนามของกลุ่ม 10 มกรา ซึ่งเมื่อการเลือกตั้งเสร็จสิ้นและมีการจัดตั้งรัฐบาล ปรากฏว่าต่างก็เป็นพรรคฝ่ายค้านด้วยกัน แต่ไม่สามารถรวมตัวกันได้ เนื่องจากหัวหน้าพรรคแต่ละพรรคต่างไม่ยอมลดบทบาทตัวเอง และยังมีอุปสรรคปัญหาจากการถูกขบวนการของผู้มีอำนาจดำเนินการไม่ให้รวมพรรคกันได้ เพราะเกรงว่าเมื่อพรรคการเมืองรวมตัวกันแล้ว จะมีความเป็นปึกแผ่นเกินไป และยังมีความคิดเห็นแปลกแยกกันในพรรคการเมืองที่จะเข้าร่วมกันอย่างกว้างขวาง

ภายหลังจากการยุบสภา พ.ศ. 2531 ส.ส.แต่ละคนต่างมุ่งจัดตั้งพรรคการเมืองและแข่งขันกันหาเสียงเพื่อชัยชนะจากการเลือกตั้ง เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่กระชั้นชิด แม้จะได้มีความพยายามที่จะรวมพรรคอีก โดยมีนายบุญชู โรจนเสถียร หัวหน้าพรรคกิจประชาคม พยายามติดต่อจะขอรวมกับพรรคประชาชนที่ตั้งใหม่ แต่มีเวลาน้อยเกินไป ประกอบกับไม่สามารถตกลงผลประโยชน์ทางการเมืองบางประการได้ จึงกลับมาแข่งขันกันหาเสียงเพื่อให้ ส.ส. ในพรรคของตนได้รับเลือกเข้ามามากที่สุด

¹² "เศรษฐกิจการเมือง", ฐานเศรษฐกิจ. 9, 419 (27 กุมภาพันธ์ - 4 มีนาคม 2532) : 24.

ผลจากการเลือกตั้ง ปี 2531 ดังกล่าวปรากฏว่า พรรคการเมืองฝ่ายค้านต่างได้รับเลือกเข้ามาโดยมี ส.ส. จำนวนน้อยเช่นเดิม จึงมีความเห็นว่าการรวมพรรคของนายบุญชูฯ เป็นสิ่งที่ถูกต้อง พรรคการเมืองฝ่ายค้านเหล่านั้นจึงมีความประสงค์จะรวมเป็นพรรคการเมืองเดียวกันอีก โดยเหตุที่พรรครวมไทย ในฐานะเป็นพรรคที่มีจำนวน ส.ส. มากกว่าพรรคอื่นเป็นแกนนำ แต่ระยะนั้นความก้าวหน้าในเรื่องนี้เป็นไปอย่างช้ามาก

จุดเริ่มแห่งแนวความคิดที่จะรวมเป็นพรรคเดียวกันนี้ อีกประการหนึ่งสืบเนื่องมาจาก ภายหลังจากการเลือกตั้ง 2531 การตั้งคณะรัฐมนตรี ปรากฏว่าพรรคการเมืองที่มีคะแนนเสียงลำดับสูงกว่าพรรคอื่น ที่เคยร่วมจัดตั้งรัฐบาลมาก่อนในสมัย พลเอกเปรมฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้รวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นที่จะร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลอีก ซึ่งจะส่งผลให้พรรคเล็กที่มีจำนวน ส.ส. เสียงข้างน้อยต้องหมดโอกาส หรือตกเป็นฝ่ายค้านอีกตามเดิม

พรรคฝ่ายค้าน ซึ่งล้วนแต่เป็นพรรคเล็กพรรคน้อย เริ่มพิจารณาเห็นว่า ฐานะของตน ซึ่งประกอบด้วยคะแนนเสียงเพียงเล็กน้อย ไม่เป็นกลุ่มก้อนดังกล่าว เมื่อจะดำเนินการทางการเมือง ประการใดลงไปย่อมไร้ผล เนื่องจากไม่มีพลังอำนาจต่อรองที่เพียงพอ ผู้นำฝ่ายค้านจึงเริ่มพิจารณาสืบสวนตนเองพบว่า พรรคการเมืองฝ่ายค้านต่าง ๆ มีความพร้อมและความสามารถในการดำเนินการดังกล่าว น้อยกว่าพรรคการเมืองที่เคยร่วมรัฐบาลมาก่อน ประกอบกับการเลือกตั้งที่ผ่านมา แต่ละพรรคไม่ประสานและร่วมมือกัน ทั้ง ๆ ที่เคยมีความเคลื่อนไหวอยู่ในระยะหนึ่งที่จะรวมพรรคต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นพรรคพันธมิตรแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากติดขัดปัญหาหลายประการ นับแต่ปัญหาผู้นำพรรค การเงินของพรรคที่จะใช้ในการเลือกตั้ง หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวบุคคลลงสมัครรับเลือกตั้ง

ผู้นำฝ่ายค้านจึงได้ข้อสรุปว่า จำเป็นอย่างยิ่งและเร่งด่วนที่จะต้องรวมกัน โดยไม่ชักช้า เพราะหากเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองประการใดขึ้น จะได้เป็นพรรคการเมืองใหญ่ที่มีคะแนนเสียงพอที่จะเข้าดำเนินการแทนได้ทันที เช่น การจัดตั้งรัฐบาลทดแทนรัฐบาลชุดเดิมที่ต้องออกไป

การรวมพรรคในครั้งนี้อาจไม่มีผลประโยชน์ในเรื่องการเลือกตั้งมาเกี่ยวข้อง เนื่องจากการเลือกตั้งได้ผ่านพ้นไปแล้ว ซึ่งจะทำให้ง่ายกว่าการรวมพรรคในระยะที่มีการเลือกตั้ง

เมื่อมีความคิดเห็นตรงกันดังนี้ บุคคลซึ่งเป็นผู้นำของพรรครวมไทยประกอบด้วย นายณรงค์ วงศ์วรรณ นายปิยะพันธุ์ วัชรามารณ์ นายพินิจ จันทรสุรินทร์ นายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร จึงไปติดต่อผู้นำของพรรคประชาชน คือ นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ และผู้นำพรรคกิจประชาคม คือ นายบุญชู โรจนเสถียร และ ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์

โดยบุคคลซึ่งเป็นผู้นำของพรรคการเมืองทั้งสามได้เจรจากันทุกเรื่องเกี่ยวกับการรวมพรรค โดยมีวัตถุประสงค์ตรงกัน 3 ประการ คือ

1. ความต้องการรวมกันให้เป็นพรรคการเมืองใหญ่
2. มีนโยบายและตัวบุคคลที่คล้ายคลึงกัน และสามารถไปด้วยกันได้
3. เตรียมตัวเพื่อเป็นแกนนำของรัฐบาล ในกรณีที่รัฐบาลของ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

พลาดพลั้งด้วยประการใดก็ตาม

สำหรับพรรคก้าวหน้า นายอุทัย นิรมัใจชน หัวหน้าพรรคก้าวหน้า ซึ่งในขณะนั้นยังไม่ได้ตกลงรวมพรรคด้วย ได้สนับสนุนการรวมพรรคครั้งนี้ว่า หากพรรคทั้ง 3 รวมกันได้จะเป็นมิตรหมายที่ดี แต่การตัดสินใจรวมพรรคของพรรคก้าวหน้าทำได้ยากกว่า โดยจะต้องรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกซึ่งมีต่างกันอย่างรอบคอบเสียก่อน

ต่อมามีข่าวปรากฏออกมาว่า พรรคกิจประชาคมปรารถนาจะรวมกับพรรคก้าวหน้าเป็นพรรคเดียวกัน ซึ่งทั้งสองได้ประสานงานรวมพรรคกันอย่างเปิดเผย โดยกำหนดหลักเกณฑ์ว่า หากฝ่ายใดเป็นฝ่ายยุบพรรค หัวหน้าพรรคของพรรคนั้นจะได้รับตำแหน่งเป็นหัวหน้าพรรคใหม่ที่รวมกัน เหตุที่พรรคทั้งสองจะรวมกัน เนื่องจากพฤติกรรมทางการเมืองของทั้งสองพรรคสอดคล้อง

กันมาตลอด และไม่มีความขัดแย้งกันในเรื่องพื้นที่ลงสมัครรับเลือกตั้งของ ส.ส. อย่างไรก็ตาม เรื่องดังกล่าวนี้ยังไม่อาจตกลงกันได้

เมื่อพรรคการเมืองทั้ง 4 พรรค คือ พรรครวมไทย พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า มีความคิดเห็นในทางเดียวกันที่จะดำเนินการรวมพรรคให้เป็นพรรคเดียวกันดังกล่าวนี้ จึงได้ทำการตกลงเจรจาร่วมกันทั้ง 4 ฝ่ายอยู่หลายครั้ง โดยตั้งคณะกรรมการประสานงานเพื่อการรวมพรรคขึ้นมา โดยกำหนดให้หัวหน้าพรรค และเลขาธิการพรรคของทุกพรรคเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง ร่วมประชุมปรึกษากันเรื่อยมา

ในการเจรจาเพื่อตกลงรวมพรรคการเมืองกันครั้งนี้ ได้มีการตกลงกันได้โดยกำหนดว่า จะต้องรอผลการเจรจาตกลงรวมพรรค 4 พรรคเสียก่อน หากไม่สำเร็จก็มีแนวความคิดจะรวมกัน 3 พรรค หากไม่อาจตกลงกันได้ก็จึงจะรวมพรรค 2 พรรค

สำหรับพรรคประชาชน ซึ่งประสงค์จะรวมพรรคการเมืองด้วยในครั้งนี้อยู่ภายในพรรคดังกล่าว เลขาธิการพรรคได้เสนอแนวทางที่ควรปฏิบัติในการรวมพรรค ดังนี้

1. พรรคประชาชนต้องรวมพรรคอย่างมีศักดิ์ศรี
2. หากมีการยุบพรรค ส.ส. ของพรรจำนวน 19 คน จะต้องไปรวมพรรคด้วยกันทั้งหมด เพื่อมิให้เสียชื่อเสียง
3. เลขาธิการพรรคจะดำรงตำแหน่งใดก็ได้ ไม่ยึดติดในสถานภาพเดิม
4. พรรคประชาชนจะเป็นผู้นำของคะแนนเสียงในภาคใต้¹³

¹³ "พรรคประชาชนปรับยุทธการระดมทุนขยายแนวร่วมกับรวมไทย" ข่าวพิเศษ-อาทิตย์

การประชุมเพื่อรวมพรรคการเมือง เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2531 ซึ่งการประชุม
ครั้งนั้นประกอบด้วย ส.ส. และบุคคลซึ่งเป็นตัวแทนของพรรคการเมือง 4 พรรค ดังนี้คือ

พรรครวมไทย	นายปิยะพันธุ์ วัชรารามณ์
	นายนิมิจ จันทรสุรินทร์
พรรคประชาชน	นายเดโช ส่วนานนท์
	นายถวิล ไพรสงค์
	นายไชแสง สุกใส
	นายสัมพันธ์ เลิศนุวัฒน์
พรรคกิจประชาคม	ดร. อาทิตย์ อุไรรัตน์
	นายจรัส พิวช่วย
	นายดุสิต ไสภิตชา
พรรคก้าวหน้า	นายไชยยศ สะสมทรัพย์
	นายสุธรรม แสงประทุม ¹⁴

การประชุมดังกล่าวมีสาระสำคัญ โดยมีการเจรจากันถึงปัญหากฎหมายที่จะเป็นอุปสรรค
ต่อการรวมพรรค โดยเฉพาะในขั้นตอนที่ศาลสั่งให้ยุบพรรค เพื่อเตรียมทางแก้ไขบางประการ
ขณะเดียวกันหากศาลมีคำสั่งให้ยุบพรรคได้ มีการประเมินไว้ล่วงหน้าว่าจะมี ส.ส. คนใดถอนตัว
ออกไปบ้าง ซึ่งคาดว่าจะมี ส.ส. กลุ่มของนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ซึ่งมาจากพรรคสหประชาชาติไทย
เดิม คือ นายนิมิจ จันทรสุรินทร์ นายเชวง วงศ์ใหญ่ นายสยาม รามสูตร นายสมาน ชัมภูเทศ

¹⁴ “แกะรอย... มหกรรมรวม 4 พรรคฝ่ายค้าน” ข่าวพิเศษ-อาทิตย์ 11, 595
(9-15 พฤศจิกายน 2531), : 24.

จึงเป็นอันว่าการประชุมรวมพรรคการเมือง เป็นผลสำเร็จด้วยดี แม้จะมีการประชุมหลายครั้ง ในที่สุดพรรคการเมือง 4 พรรคกลางที่จะรวมเป็นพรรคการเมืองเดียวกัน โดยกำหนดให้ พรรครวมไทย ซึ่งเป็นพรรคที่มีจำนวน ส.ส. ได้รับเลือกตั้งมากที่สุดใน 4 พรรค เป็นพรรคแกนกลาง ยืนเป็นฐาน ให้พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้ายุบตัวเข้ามารวม โดยให้สมาชิกของพรรคการเมืองทั้งสาม เข้ามาสมัครเป็นสมาชิกพรรครวมไทย ขณะเดียวกันพรรครวมไทยจะต้องเปลี่ยนชื่อใหม่ที่เป็นกลาง ซึ่งในครั้งแรกกำหนดให้ใช้ชื่อพรรคประชาชาติ แต่เนื่องจากชื่อดังกล่าวมีปัญหา เพราะมีผู้ไปขอลงชื่อนี้ไปก่อน จึงตกลงกันเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "พรรคเอกภาพ" และเปลี่ยนภาพเครื่องหมายพรรคใหม่

หลังจากนั้นพรรครวมไทย พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า จึงทำบันทึกข้อตกลงการรวมพรรค และประกาศสัตยาบันการรวมพรรคร่วมกันไว้เป็นหลักฐาน อันเป็นการเสร็จสิ้นการรวมพรรคทางพฤตินัย ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดต่อไป

4. ข้อตกลงร่วมกันก่อนการรวมพรรค

การควบพรรคการเมืองที่ 4 พรรค คือ พรรครวมไทย พรรคประชาชน พรรคกิจ-ประชาคม และพรรคก้าวหน้าให้เป็นพรรคการเมืองเดียว และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น พรรคเอกภาพนั้น ผู้นำของพรรคการเมืองทั้งสี่ ได้จัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันขึ้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2531 หลังจากที่ได้เจรจาตกลงเห็นชอบในหลักการต่าง ๆ ร่วมกันแล้ว ในข้อตกลงร่วมกันนี้ได้กำหนดถึงชื่อพรรคการเมืองใหม่ที่ควบเข้ากัน การจัดองค์กร การบริหาร อำนาจหน้าที่ขององค์กรบริหาร และเหตุผลในการควบพรรค

บันทึกข้อตกลงการรวมพรรค ดังกล่าวได้กำหนดเหตุผลของการควบพรรค หรือรวมพรรคไว้ว่า "หัวหน้าพรรครวมไทย หัวหน้าพรรคประชาชน หัวหน้าพรรคกิจประชาคม และหัวหน้าพรรคก้าวหน้า ได้บรรลุข้อตกลงร่วมกันอย่างสมานฉันท์ให้รวมพรรคการเมืองทั้ง 4 พรรค เป็นพรรคเดียวกัน เพื่อดำเนินงานทางการเมืองในอันที่จะรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของปวงชนชาวไทย และเพื่อ

พัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์
เป็นประมุข..."¹⁵

บันทึกข้อตกลงการรวมพรรคดังกล่าวได้กำหนดชื่อพรรคใหม่ที่ควบเข้ากันแล้วนี้ว่า
"พรรคประชาชาติ" (ซึ่งต่อมาได้แก้ไขและเปลี่ยนใหม่เป็นพรรคเอกภาพ) ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า
THE UNITED PEOPLE PARTY หากชื่อพรรคนี้มีปัญหาในการจดทะเบียนก็ให้พิจารณาชื่อใหม่ที่เป็น
กลาง¹⁶

การจัดองค์กรพรรค กำหนดไว้ดังนี้

1. ที่ประชุมใหญ่ เรียกองค์กรนี้ว่า สมัชชา กำหนดให้หัวหน้าพรรคเป็นประธาน และ
เลขาธิการพรรคเป็นเลขานุการ ระยะเวลาประกอบด้วยกรรมการบริหารพรรคและ ส.ส.ทุกคน
ของทุกพรรคที่มารวมกันในปัจจุบัน¹⁷
2. คณะกรรมการกลาง กำหนดไว้ไม่เกิน 100 คน ประชุมใหญ่เลือกตั้งทุก 4 ปี
มี 91 คน ในระยะแรกโดยมีนายอภัย นิรมลใจชน เป็นประธาน มีรองประธาน 3 คน ส่วนตำแหน่ง
เลขาธิการและผู้ช่วยเลขาธิการให้แต่งตั้งตามความเหมาะสม¹⁸

¹⁵ ความเบื้องต้นของบันทึกข้อตกลงรวมพรรคของพรรครวมไทย พรรคประชาชน
พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2531

¹⁶ บันทึกข้อตกลงรวมพรรคของพรรครวมไทย พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม
และพรรคก้าวหน้า เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2531 ข้อ 1.

¹⁷ บันทึกข้อตกลงการรวมพรรคฯ ข้อ 2.1

¹⁸ บันทึกข้อตกลงการรวมพรรคฯ ข้อ 2.2

3. คณะที่ปรึกษา มีนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ เป็นประธาน เนื่องจากเป็นผู้มีอาวุโสทางการเมืองมากที่สุดในพรรค มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษาต่อคณะกรรมการบริหารพรรค ¹⁹

4. คณะกรรมการนโยบายพรรค กำหนดไว้จำนวน 45 คน มีนายบุญชู โรจนเสถียร เป็นประธาน ตำแหน่งรองประธานมี 3 คน สำหรับตำแหน่งเลขาธิการและผู้ช่วยฯ ให้แต่งตั้งตามความเหมาะสม คณะกรรมการนโยบายมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายของพรรคทั้งในเรื่องแนวทางเป้าหมายการดำเนินงาน และเรื่องอื่น ๆ ของพรรค เพื่อให้คณะกรรมการบริหารพรรคนำไปปฏิบัติ ²⁰

5. คณะกรรมการบริหารพรรค มีจำนวน 39 คน ประกอบด้วย
หัวหน้าพรรค	ได้แก่	นายณรงค์	วงศ์วรรม
รองหัวหน้าพรรค คนที่ 1	ได้แก่	นายบุญชู	โรจนเสถียร
รองหัวหน้าพรรค คนที่ 2	ได้แก่	นายอุทัย	นิมฟ์ใจขัน
รองหัวหน้าพรรค คนที่ 3	ได้แก่	นายวีระ	มุสิกพงศ์

นอกจากนี้ยังมีรองหัวหน้าพรรคอีก 8 คน แบ่งเฉลี่ยกันไปในแต่ละพรรคที่เข้ามารวมกัน

เลขาธิการพรรค ได้แก่ นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์

รองเลขาธิการพรรค มี 7 คน แบ่งเฉลี่ยกันไปในแต่ละพรรคที่เข้ามารวมกัน

โฆษกพรรค	1 คน
รองโฆษกพรรค	3 คน
นายทะเบียน	1 คน
ผู้ช่วยนายทะเบียน	3 คน
เหรัญญิก	1 คน
ผู้ช่วยเหรัญญิก	3 คน
กรรมการกลาง	7 คน ²¹

¹⁹ บันทึกข้อตกลงการรวมพรรคฯ ข้อ 2.3

²⁰ บันทึกข้อตกลงการรวมพรรคฯ ข้อ 2.4

²¹ บันทึกข้อตกลงการรวมพรรคฯ ข้อ 2.5

คณะกรรมการบริหารพรรคมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดในกฎหมายพรรคการเมือง

สำนักงานเลขาธิการพรรค มีเลขาธิการพรรคเป็นผู้รับผิดชอบ โดยแบ่งหน่วยงานออกดังนี้

- ฝ่ายบริหาร
- ฝ่ายประชาสัมพันธ์
- ฝ่ายรัฐสภา
- ฝ่ายการเมือง
- ฝ่ายเศรษฐกิจและสังคม
- ฝ่ายการเงิน และการบัญชี
- ฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ ²²

บันทึกข้อตกลงการรวมพรรคฯ ได้กำหนดให้พรรครวมไทย ซึ่งเป็นพรรคที่มีจำนวน ส.ส. ภายในพรรคมากที่สุด จำนวน 35 คน เป็นพรรคการเมืองที่ไม่ต้องเสนอชื่อยุบเลิก แต่ต้องแก้ไขชื่อพรรค ชื่อยุบเลิกพรรค และนโยบายพรรค ให้เป็นไปตามข้อตกลงก่อน และพรรคการเมือง 3 พรรคที่เหลือ คือ พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า จะดำเนินการเสนอชื่อยุบเลิกพรรคตามขั้นตอนของกฎหมาย เพื่อเข้ามารวมด้วย ²³

นอกจากนี้ยังกำหนดให้ในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2531 เป็นวันก่อตั้งพรรคการเมืองใหม่ และพรรคการเมืองทั้งสี่จะดำเนินงานทางการเมืองเสมือนเป็นพรรคเดียวกัน ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2532 เป็นต้นไป โดยใช้สำนักงานใหญ่ของพรรคก้าวหน้าเดิมเป็นสำนักงานใหญ่ของพรรคที่ควบเข้ากันนี้ อนึ่ง ในการตกลงเรื่องต่าง ๆ ในระยะเริ่มแรกนี้ให้ถือระบบสัดส่วนของจำนวน ส.ส. ของแต่ละพรรคที่มาควบเข้ากัน

²² บันทึกข้อตกลงการรวมพรรคฯ ข้อ 2.6

²³ บันทึกข้อตกลงการรวมพรรคฯ ข้อ 3.

การทำบันทึกข้อตกลงรวมพรรคนี้ จากการสัมภาษณ์ ส.ส. ท่านหนึ่งซึ่งเป็นตัวแทน
เข้าร่วมประชุมการรวมพรรค ได้ความว่า

"แต่เดิม เรากำหนดโครงสร้างพรรคเดิม มีดังนี้

1. คณะกรรมการกลาง
2. คณะกรรมการบริหาร ซึ่งหัวหน้าของคณะกรรมการบริหารเรียกว่า หัวหน้าพรรค
3. คณะกรรมการนโยบายพรรค ซึ่งผู้ที่เป็นหัวหน้าเรียกว่าประธานนโยบาย ซึ่งแต่งตั้ง

ไว้แต่เดิม เรากะว่าเมื่อรวมกันแล้วก็เป็นจำนวนมาก และอีกอย่างหนึ่งเราก็อยากจะทำพรรคให้เป็นรูปพรรคใหม่ขึ้นมา เราเอาข้อบกพร่อง ข้อดี ของแต่ละพรรคมารวมกัน แล้วก็เลือกเห็นว่าควรจะเป็นอย่างไร สุดท้ายคุณบุญชู คุณณรงค์ คุณเฉลิมพันธ์ ก็เลยบอกว่า เราน่าจะจัดรูปแบบพรรคของเราให้เป็นแบบสากล เพื่อเป็นการเปิดประตู ระดมกันสมอง แต่ละฝ่ายให้เข้ามาร่วมทำงานในพรรค เช่น คณะกรรมการนโยบายไม่จำเป็นต้องเป็น ส.ส. จะเป็นหรือไม่ก็ได้ แต่ว่าเป็นผู้มีความสามารถ หรือเป็นผู้สนับสนุนพรรค คณะกรรมการกลาง ซึ่งบอกไว้ว่า คุณอุทัย เป็นประธาน เราเรียกว่าประธานสมัชชามีอำนาจเวลาประชุมใหญ่ ประชุมทั้งหมดเลยเหมือนสหประชาชาติ กรรมการสมัชชาก็รวมพวกกรรมการทั้งปวงที่มีอยู่มาเป็นกรรมการ

ส่วนกรรมการบริหาร ซึ่งประธานกรรมการบริหารมีตำแหน่งเป็นหัวหน้าพรรค คือ นายณรงค์ วงศ์วรรณ กำหนดกรรมการบริหารมีทั้งหมด 30 กว่าคน คัดเลือกมาจากพรรคทั้ง 4 โดยใช้สูตร 3:2:1:1 คือหมายความว่า พรรครวมไทย 35 เสียง พรรคประชาชน 19 เสียง พรรคกิจประชาคม 9 เสียง พรรคก้าวหน้า 8 เสียง กรรมการบริหารพรรครวมไทยได้ 3 พรรคประชาชนได้ 2 พรรคกิจประชาคมได้ 1 พรรคก้าวหน้าได้ 1 เป็นอัตราส่วนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม..."²⁴

²⁴ สัมภาษณ์ นายดุสิต ไส้กิตธา ส.ส. พรรคกิจประชาคม, 7 มีนาคม 2533.

รายละเอียดในการทำบันทึกข้อตกลงรวมพรรค ยังปรากฏจากการให้สัมภาษณ์ ของ ส.ส.
พรรคก้าวหน้าว่า

"ข้อตกลงร่วมกันในการรวมพรรค มีความคืบหน้าเป็นขั้น ๆ เพราะการรวมสูงสุดก็คือ การรวมกันทางกฎหมาย ก่อนจะถึงขั้นตอนการรวมกันทางกฎหมาย ก็มีขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก เมื่อคิดว่าน่าจะมีการรวมพรรคกัน ต้องมีการร่วมกันทำงานก่อน ประการหลังคือ การจัดสรรคน ให้เหมาะกับตำแหน่ง เป็นการกำหนดตำแหน่งและภาระหน้าที่ของแต่ละตำแหน่งของคณะกรรมการ บริหารพรรค แต่ว่าในความเป็นจริงมันก็มีระบบสัดส่วนของรวมไทย 35 ประชาชนแรกตั้งมี 19 ตอนหลังเหลือ 7 กิจประชาคม 9 ก้าวหน้า 8 เรียงตามสัดส่วน Ratio เรื่องตำแหน่งก็ถูกกำหนด ตามนั้น และก็พยายามที่จะจัดสรรแต่ละคนให้เข้ามามีตำแหน่งสำคัญ ๆ อยู่เหมือนกัน แต่ถือว่า ตามที่ปรากฏในข้อตกลงเป็นรูปแบบเฉพาะกิจไปก่อน เพราะจะมีการปรับให้เสมอภาคคล้ายกับ ความเป็นจริง...²⁵

จากที่กล่าวให้เห็นทั้งหมดนี้เป็นการแสดงผลของการทำบันทึกข้อตกลงรวมพรรค ที่กำหนดไว้เป็นเบื้องต้นของพรรคทั้งสองที่รวมกัน แต่ทั้งนี้อาจเปลี่ยนแปลงได้ในภายหลัง จากนี้จึงมี การประกาศสัตยาบันรวมพรรค ซึ่งจะกล่าวต่อไป

²⁵ สัมภาษณ์ นายสุธรรม แสงประทุม ส.ส.พรรคก้าวหน้า, 5 สิงหาคม 2533.

5. ประกาศสัตยาบันการรวมพรรคการเมือง

หลังจากที่พรรคการเมืองฝ่ายค้าน 4 พรรค ได้ตกลงในหลักการที่จะรวมหรือควมเป็นพรรคเดียวกัน โดยให้พรรครวมไทยเป็นฐานให้พรรคการเมืองอีก 3 พรรค คือ พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้าเข้ามารวม โดยตกลงจะตั้งชื่อพรรคที่เป็นกลาง ร่างนโยบาย และข้อบังคับพรรคใหม่²⁶ โดยกำหนดรูปลักษณะการบริหารพรรคใหม่ไว้ในบันทึกข้อตกลงการรวมพรรค ซึ่งได้จัดทำขึ้นในวันที่ 15 ธันวาคม 2531 แล้วนั้น

ต่อมาในวันที่ 19 มกราคม 2532 พรรคการเมืองฝ่ายค้านทั้ง 4 ได้ร่วมลงนามในประกาศสัตยาบันการรวมพรรคการเมืองที่สำนักงานใหญ่พรรคก้าวหน้า เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ ภายใต้ชื่อพรรคการเมืองใหม่ว่า "พรรคเอกภาพ"²⁷ โดยมีหัวหน้าพรรคและเลขาธิการพรรคการเมืองเดิมเป็นตัวแทนลงนามต่อหน้าสมาชิกพรรคจำนวนหนึ่ง²⁸

การลงนามในสัตยาบันที่ได้กระทำต่อจากที่หัวหน้าพรรครวมไทยได้ลงชื่อในการประชุมคณะกรรมการพิจารณาพรรคครั้งสุดท้ายที่กำหนดเรื่องตำแหน่งต่าง ๆ ภายในพรรคใหม่ ซึ่งกำหนดให้นายณรงค์ฯ ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค นายเฉลิมพันธุ์ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรค

²⁶ สารสันเทศ 2,12 (12 ธันวาคม 2531) : 100/1338.

²⁷ เหตุที่ใช้ชื่อ "เอกภาพแทน" ชื่อ "ประชาชาติ" ตามที่ตกลงกันไว้แต่เดิมเพราะชื่อเดิมมีผู้มาจองชื่อขอจดทะเบียนต่อกระทรวงมหาดไทยไว้ก่อนแล้ว และเป็นชื่อพรรคที่เคยประสบปัญหามาก่อน

²⁸ "พรรคการเมือง/สมาชิกพรรคฯ" สารสันเทศ 3 (1 มีนาคม 2532) : 100/255.

ประกาศสัตยาบันการรวมพรรคการเมืองในครั้งนี้เห็นว่าแสดงออกถึงเจตนารมณ์ในการรวมพรรคให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรของพรรคการเมืองทั้ง 4 พรรค ที่ประสงค์จะรวมกันให้เป็นพรรคการเมืองใหญ่มีอำนาจในการต่อรองและทำกิจกรรมทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งนับเป็นพัฒนาการใหม่ของพรรคการเมืองไทย โดยกล่าวย้ำเจตนารมณ์ทางการเมืองร่วมกันว่า ต่อแต่นี้เป็นต้นไป ทั้งสี่พรรคจะใช้ชื่อหรือดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกันในนามของ พรรคเอกภาพ ทั้งนี้ กิจกรรมทางการเมืองที่ได้ดำเนินการไปนี้ก็เพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ปวงชนชาวไทย เพื่อผดุงและพัฒนาพรรคการเมืองให้เข้มแข็ง เพื่อรักษาไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ให้คงอยู่สถาพรควบคู่กับประเทศไทยตลอดไป และดำเนินกิจการทางการเมืองทั้งหลายร่วมกันเสมือนเป็นพรรคการเมืองเดียวกันจนกว่าการรวมพรรคตามที่ตอนของกฎหมายจะเสร็จสมบูรณ์²⁹

อนึ่ง ก่อนหน้าที่จะมีการลงนามในสัตยาบันดังกล่าวนี้ ได้มีความพยายามหลายครั้งที่จะให้มีการรวมพรรคขึ้น แต่ไม่บรรลุผล เพราะกำหนดการต่าง ๆ ได้ถูกเลื่อนออกไปหลายครั้ง จนเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางว่าการรวมพรรคการเมืองครั้งนี้ไม่มีทางสำเร็จ แม้ว่าทั้งสี่พรรคจะร่วมลงนามในประกาศสัตยาบันรวมพรรคไปแล้วก็ตาม โดยถูกประมวลว่าเป็นการปฏิบัติเพื่อการเป็นพันธมิตรระหว่างกันเท่านั้น และที่สำคัญ คือ การทำพิธีลงนามสัตยาบันรวมพรรคครั้งนี้มีขึ้นเพื่อรักษาเกียรติของผู้นำพรรคฝ่ายค้านบางท่าน และพรรคการเมืองที่เป็นผู้นำในเรื่องนี้มาตลอด อีกทั้งยังเป็นการถนอมน้ำใจของผู้นำพรรคฝ่ายค้านทั้งสิ้นให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเท่านั้น³⁰

การประกาศสัตยาบันรวมพรรคการเมือง เป็นการบอกถึงเจตนารมณ์หรือวัตถุประสงค์ในการรวมพรรค และเป็นการชี้แจงให้ประชาชนได้ทราบมากกว่า ดังคำให้สัมภาษณ์ของอดีต ส.ส. ผู้หนึ่งว่า

²⁹ ประกาศสัตยาบันการรวมพรรคการเมืองของพรรครวมไทย พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า โปรดดูภาคผนวก

³⁰ "อนาคตพรรคเอกภาพ บทพิสูจน์น้ำยาฝ่ายค้าน" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 35, 33 หน้า 9.

"การรวมตัวกันนั้นเป็นการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาพรรคการเมือง เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย ไม่ใช่โดยผลประโยชน์ส่วนตัว หรือหมู่คณะ คือ ส.ส.แต่ละท่านนี้ในอดีตเคยย้ายพรรคกันมา แต่ประชาชนรังเกียจ เพราะว่าการย้ายพรรคนี้มันจะเป็นการย้ายไปหาพรรคที่มีอำนาจ หรือพรรคที่มีเงินทอง ก็เรียกว่าย้ายพรรคเพื่อไปหาผลประโยชน์ จึงต้องชี้แจงให้ประชาชนเห็นว่ายังไม่ใช่สิ่งเหล่านั้น แต่เป็นการรวมกันตามอุดมการณ์"³¹

สำหรับ ส.ส.พรรคก้าวหน้าท่านหนึ่ง ได้ให้สัมภาษณ์ถึงความสำคัญแห่งประกาศสัตยาบันฯ ฉบับนี้ว่า

"สัตยาบันอันนั้น คือ การประกาศที่มาของพรรค เป็นประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่สำคัญที่สุดของการศึกษาเรื่องพรรคการเมืองไทย จะเห็นได้ว่าสัตยาบันอันนั้นจะระบุชัดเจนเลยว่าเพื่อประโยชน์ความสำคัญของบ้านเมือง พรรคทั้งสองจึงตัดสินใจที่จะร่วมกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง และเสมือนหนึ่งเป็นพรรคเดียว ก่อนที่จะมีคำสั่งศาลและก่อนที่จะมีการอนุญาตจากกระทรวงมหาดไทย ให้เป็นพรรคใหม่ คือ พรรคเอกภาพ..."³²

นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรครวมไทย ซึ่งตกลงจะดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคเอกภาพต่อไป เปิดเผยว่า พรรคที่ตั้งใหม่จะทำงานให้เป็นประโยชน์และค้ำถุนอย่างมีเหตุผล

นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ หัวหน้าพรรคประชาชน ซึ่งจะดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคเอกภาพกล่าวว่า การรวมกันไม่ได้หวังเป็นรัฐบาล แต่หวังผลการเลือกตั้งในอนาคตและยืนยันว่า เหตุที่ต้องรวมพรรคมิใช่เพราะหัวหน้าพรรคไม่มีทุน

³¹ สัมภาษณ์ นายวีระ มุสิกพงศ์ เลขาธิการพรรคประชาชน , 20 มีนาคม 2533.

³² สัมภาษณ์ นายเอกพร รักความสุข ส.ส.พรรคก้าวหน้า , 14 มีนาคม 2533.

นายปิยะนัฐ วัชรภรณ์ อดีตเลขาธิการพรรครวมไทยรักษาการโฆษกพรรคเอกภาพ กล่าวชี้แจงว่า ตามโครงสร้างของพรรคได้ตั้งคณะกรรมการนโยบายพรรคไว้ 45 คน หรือมีจำนวนเท่ากับคณะรัฐมนตรีที่กำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อให้พร้อมที่จะจัดตั้งรัฐบาลได้ทันที ถ้าหากพรรคได้รับเลือกตั้งได้เสียงข้างมาก โดยกำหนดให้มีการคานอำนาจกันระหว่างตำแหน่งประธานกรรมการบริหาร ประธานสมัชชาพรรค และประธานกรรมการนโยบาย³³

เหตุผลในการประกาศสัตยาบันรวมพรรคการเมือง ฉบับดังกล่าวปรากฏว่าคำให้สัมภาษณ์ของ ส.ส.พรรคก้าวหน้าว่า

"เราก็เป็นภาระประชาสัมพันธินั่นเอง การทำสัตยาบันอะไรต่าง ๆ เพราะว่าการมารวมกัน สัญญาต่าง ๆ มันไม่ใช่สัญญาตามกฎหมาย แต่เป็นสัญญาประชาคม การทำสัตยาบันก็คือ การประกาศให้ประชาชนรับรู้นั่นเอง เป็นการผูกมัดตัวเองว่าเป็นการผูกมัดซึ่งกันและกันก็เท่ากับว่าสร้างเงื่อนไขขึ้นมาผูกมัดกันเอาไว้ แทนที่จะเป็นการเซ็นสัญญาทางกฎหมาย ซึ่งมันบังคับไม่ได้ เราก็ประกาศสัตยาบันว่าเป็นการเซ็นสัญญากับประชาชนนั่นเอง ให้ผูกมัดพวกเราไว้.." ³⁴

ในการรวมพรรคดังกล่าวนี้ เมื่อพิจารณาถึงบุคคลสำคัญซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยสามารถยังผลให้การรวมพรรคหรือควบพรรคการเมืองในครั้งนี้ สำเร็จหรือไม่ประการใด ก็ได้ ตลอดไปถึงการดำเนินงานของพรรคการเมืองทั้งหมดแล้ว ย่อมเป็นที่เห็นได้ว่า ตำแหน่งนายทะเบียนพรรคการเมือง ซึ่งพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 มาตรา 6 กำหนดให้ปลัดกระทรวงมหาดไทยซึ่งเป็นข้าราชการประจำมีฐานะเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง³⁵ ตำแหน่งหรือฐานะดังกล่าวย่อมมีบทบาทอย่างสำคัญในการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดในเบื้องต้น นับตั้งแต่การจดทะเบียนพรรคการเมือง ตลอดจนการประชุมใหญ่พรรค ว่ากระทำไปโดยถูกต้องหรือไม่ดูแล

³³ "พรรคการเมือง/สมาชิกพรรค" สารสนเทศ. 3 (3 มีนาคม 2532) : 100/255

³⁴ สัมภาษณ์ นายอุทัย นิมพ์ใจชน, 14 มีนาคม 2533.

³⁵ โปรดดูรายละเอียด ของพระราชบัญญัติพรรคการเมือง มาตรา 6 ในภาคผนวก

การดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เพราะกฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจแก่นายทะเบียน อย่างกว้างขวางในการใช้ดุลยพินิจและการวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นในการกระทำของพรรคก่อนที่จะดำเนินการไปสู่กระบวนการชี้ขาดของศาล ซึ่งเป็นลำดับสูงสุด

ดังนั้นในแต่ละขั้นตอนของการรวมพรรคการเมือง ซึ่งนายทะเบียนจะต้องไต่สวนและมีคำสั่งเห็นชอบไม่ว่าจะเป็นการประชุมใหญ่พรรคเพื่อเปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรค มติการยุบเลิกพรรค คำร้องขอเลิกพรรค ฯลฯ ทำให้พรรคการเมืองที่จะรวมพรรคต้องเสี่ยงต่อความไม่สำเร็จ แม้ว่าสมาชิกพรรคจะเห็นด้วยทั้งหมดแล้วเพราะเกรงว่านายทะเบียน อาจไม่เห็นด้วยหรือบิดเบือนความเป็นธรรม กลั่นแกล้ง หมว่งเหินด้วยประการต่าง ๆ

อีกประการหนึ่ง ตำแหน่งนายทะเบียนพรรคตามกฎหมายพรรคการเมืองคือปลัดกระทรวงมหาดไทยนั้น เป็นตำแหน่งของข้าราชการประจำฝ่ายบริหาร โดยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของข้าราชการฝ่ายการเมือง ซึ่งปกติจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายพรรคที่เป็นรัฐบาล อันเป็นพรรคฝ่ายตรงข้ามกับพรรคฝ่ายค้าน ดังเช่นพรรคเอกภาพในครั้งนี้เป็นธรรมดาอยู่เองที่ต้องมีความเห็นแตกต่างไปจากพรรคฝ่ายค้านที่มารวมกัน เมื่อ ส.ส. พรรครัฐบาลซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีคำสั่งลงมาประการใด ปลัดกระทรวงมหาดไทยก็จำต้องปฏิบัติตามในฐานะเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา จึงอาจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความล่าเอียงหรือเห็นแก่ฝ่ายรัฐบาลได้ อาทิ พรรคการเมืองฝ่ายรัฐบาลไม่ต้องการให้พรรคที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับตนรวมกันหรือควบกันได้สำเร็จ เพราะจะทำให้พรรคฝ่ายนั้นมีความมั่นคง เป็นพรรคใหญ่อันจะเป็นผลบั่นทอนเสถียรภาพการทำงานของตนได้ ก็อาจสั่งหรือแนะนำเป็นการภายในให้นายทะเบียน ดำเนินการด้วยประการต่าง ๆ ให้การรวมกันไม่อาจทำได้หรือกระทำได้ช้าลงนายทะเบียนก็อาจหาเหตุด้วยประการต่าง ๆ ได้ ดังเช่นที่เคยเกิดขึ้นในอดีต กรณีการขับ ส.ส. ฝ่าฝืนมติพรรคกิจประชาคมให้ออกจากพรรคในกรณีไม่ออกเสียงเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล สมัยพลเอกเปรมฯ เป็นนายกรัฐมนตรี ครั้งที่ 4 และไม่สำเร็จเป็นต้น³⁰ เพื่อให้เป็นไปตามความประสงค์ของพรรคฝ่ายรัฐบาล

³⁰ "ปฏิทินข่าวในประเทศไทย" สยามจดหมายเหตุ 12, 19 (13 พฤษภาคม 2530), หน้า 504.

เมื่อเป็นดังที่กล่าวมานี้ การรวมพรรคย่อมไม่สามารถสำเร็จลงได้ หรือทำได้แต่ต้อง ใช้ระยะเวลาอันยาวนาน ชัดชิ่งในปัญหาต่าง ๆ อันอาจทำให้วัตถุประสงค์ของพรรคที่รวมกันต้อง เปลี่ยนแปลงไป หรือกลับเป็นการบั่นทอนความมั่นคงของพรรคได้ เช่น สิ่งว่ามติการประชุมใหญ่ ของพรรคไม่สมบูรณ์หรือไม่ถูกต้องด้วยประการต่าง ๆ ฯลฯ จึงเห็นได้ว่านายทะเบียนมีอำนาจ ให้คุณให้โทษแก่พรรคการเมืองได้อย่างมาก อันเป็นผลต่อการรวมพรรคได้โดยประการต่าง ๆ

ฉะนั้นในประเด็นนี้ ควรจะต้องแสวงหามาตรการต่าง ๆ เพื่อทำให้นายทะเบียน พรรคการเมือง ใช้ดุลยพินิจ และดำเนินการได้ส่วนโดยยุติธรรม ถึงเรื่องนี้อาจมีปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ ต่อไปว่า ใครควรจะดำรงตำแหน่งนายทะเบียน จะเป็นการเหมาะสมหรือไม่ ที่จะกำหนดให้ ปลัดกระทรวงมหาดไทย เป็นนายทะเบียนตามเดิม หากให้ผู้อื่นดำรงตำแหน่งนั้นแล้ว จะสามารถ แบ่งเบาภาระหรือเพิ่มประสิทธิภาพ โดยประสานกับกระทรวงมหาดไทยเหมือนเดิม ได้หรือไม่ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาต่อไป โดยแยกเป็นอีกเรื่องต่างหาก ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่ขอ กล่าวถึง

ดังนั้นในการรวมพรรคครั้งต่อไปหากจะมีขึ้นอีก ดังเช่นการควบพรรคของพรรคเอกภาพ นี้จึงต้องตระหนักถึงปัญหานี้ และพิจารณาให้รอบคอบ เพื่อสรรหาแนวทางแก้ไขปัญหา เรื่อง การวินิจฉัยและการใช้ดุลยพินิจได้ส่วนของนายทะเบียนพรรคการเมือง เพื่อเป็นการป้องกันปัญหา เรื่อง ที่อาจจะเกิดขึ้นแม้ว่าการรวมพรรคสามารถทำได้โดยรวดเร็วก็ตาม เพื่อไม่ต้องเป็นที่วิตกและเผชิญต่อ การเสี่ยงภัยต่อความไม่สำเร็จของนักการเมืองในการดำเนินการเพื่อรวมพรรคอีกต่อไป

6. ขั้นตอนของการรวมพรรคเอกภาพ

การรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคเอกภาพ เกิดขึ้นจากการรวมพรรคหรือควบ พรรคการเมือง 4 พรรค คือ พรรครวมไทย พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า เข้าเป็นพรรคการเมืองใหม่อันเดียวกัน จัดสร้างองค์การการบริหารใหม่ และจัดสรรบุคคลใหม่ เนื่องจากเป็นการรวมพรรคให้เป็นพรรคเดียวกัน รวมนโยบาย บุคลากร และทรัพย์สินเข้ามารวมกัน

โดยการสลายองค์กรของพรรคเดิมลง และจัดตั้งองค์กรใหม่ เพื่อให้เป็นพรรคการเมืองใหญ่ มีความมั่นคงและเข้มแข็งขึ้น ในการรวมพรรคจะต้องกระทำเป็นขั้นตอนทั้งทางการเมืองและทางกฎหมาย ซึ่งพอจะประมวลเป็นลำดับได้ดังต่อไปนี้

1. พรรคการเมืองทั้งสี่พรรคได้ประชุมปรึกษากันในการรวมพรรค โดยได้ติดต่อเจรจากันหลายครั้งในระดับผู้นำและบุคคลสำคัญในแต่ละพรรค เมื่อเห็นพ้องต้องกันในระดับหนึ่งจึงจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานเพื่อรวมพรรคขึ้นมาทำการเจรจากัน ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งประกอบด้วยหัวหน้าพรรค และเลขาธิการฯ ของแต่ละพรรคการเมืองเป็นคณะกรรมการโดยตำแหน่ง ได้ประชุมเจรจากันหลายครั้ง เมื่อตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันของทั้งสี่พรรคขึ้นในวันที่ 15 ธันวาคม 2531 โดยตกลงกำหนดตำแหน่งต่าง ๆ เพื่อจัดสรรบุคลากร ของพรรคการเมืองที่รวมกันใหม่ให้ได้ตามสัดส่วนที่เป็นธรรมซึ่งได้กล่าวรายละเอียดไว้ในหัวข้อที่ผ่านมาแล้ว 37

2. ระยะเวลาหลังจากที่ได้ทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันแล้ว พรรคการเมืองทั้งสี่ได้ทำสัตยาบันเพื่อการรวมพรรคขึ้นในวันที่ 19 มกราคม 2534 เพื่อแสดงและประกาศต่อสาธารณะให้ทราบถึงเจตนารมณ์ในการรวมพรรคการเมืองครั้งนี้ ด้วยเจตนารมณ์ที่จะดำเนินงานทางการเมืองร่วมกัน เพื่อผดุงและพัฒนาพรรคการเมืองให้เข้มแข็ง และเพื่อรักษาไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขให้คงอยู่ต่อไป ³⁸ โดยหัวหน้าพรรคและเลขาธิการฯ ของพรรคการเมืองทั้งสี่ ได้ลงนามในประกาศฉบับนี้ต่อหน้าสมาชิกพรรคจำนวนหนึ่ง เพื่อเป็นการแสดงออกถึงวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของการรวมพรรคครั้งนี้ ซึ่งก่อนที่จะลงนามในประกาศสัตยาบันฉบับนี้ได้มีความพยายามหลายครั้งที่จะให้มีการรวมพรรคกัน แต่กำหนดการณ์ต่าง ๆ ได้ถูกเลื่อนไปครั้งแล้วครั้งเล่าจนเป็นที่วิจารณ์กันว่า การรวมพรรคครั้งนี้คงปราศจากความสำเร็จและได้รับการสับประมาทด้วยประการต่าง ๆ

³⁷ สรุปรจากการสัมภาษณ์ ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ เลขาธิการพรรคกิจประชาคม วันที่ 21 มีนาคม 2533.

³⁸ สรุปรจากประกาศสัตยาบันการรวมพรรคการเมืองของพรรครวมไทย พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า วันที่ 19 มกราคม 2532.

3. ระยะเวลาหลังจากนั้น พรรคการเมืองทั้งสี่ได้ส่งเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานรวมพรรค คือนายถวิล ไพรสณฑ์ แห่งพรรคประชาชน ไปติดต่อและปรึกษากับนายทะเบียนพรรคการเมือง และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง³⁹ เมื่อได้ทราบขั้นตอนต่าง ๆ ที่จะดำเนินการทั้งหมดแล้ว คณะกรรมการฯ จึงตกลงกันกำหนดให้พรรครวมไทยซึ่งมีจำนวน ส.ส. มากที่สุดในพรรคที่ตกลงจะรวมกัน และเกรงว่าจะมีปัญหาอันอาจเป็นเหตุให้การรวมพรรคไม่สำเร็จ เป็นพรรคหลัก ยื่นไว้เป็นฐานสำหรับให้ พรรคการเมืองที่เหลือเลิกพรรคเข้ามารวมด้วย

จากนั้นพรรคการเมืองที่เหลือ คือพรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า จะต้องหาทางเลิกพรรคเพื่อให้สมาชิกเข้ามารวมกันในพรรคใหม่ ซึ่งตกลงกันไว้ โดยอาศัยเหตุแห่ง การเลิกพรรค ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 มาตรา 46 अनुมาตรา 1 คือมีเหตุเลิกพรรคตามข้อบังคับพรรคการเมือง ซึ่งในเรื่องนี้ติดขัดในปัญหาอีกว่า คำว่า "มีเหตุเลิกพรรค" นี้จะหมายความถึงเหตุอย่างไร จะกล่าวอ้างว่าเพื่อไปรวมพรรคกันได้หรือไม่ เพราะกฎหมายไม่ ระบุไว้ชัดเจน ซึ่งแต่ละพรรคได้แก้ไขข้อบังคับโดยระบุเหตุไว้เพื่อให้เป็นการชัดเจนว่ายุบเลิก พรรคการเมืองเพื่อรวมพรรค เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นตามมา

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาข้อบังคับของแต่ละพรรคดังกล่าวโดยละเอียดแล้ว ปรากฏว่ามีเพียงพรรคก้าวหน้า เพียงพรรคเดียวเท่านั้นที่มีข้อบังคับพรรคให้อำนาจคณะกรรมการบริหาร พรรคยุบพรรคการเมืองได้ ดังนั้นพรรคการเมืองอีกสองพรรคที่เหลือซึ่งไม่มีบทบัญญัติให้เลิกพรรค ตนเองได้ในข้อบังคับ คือพรรคกิจประชาคม และพรรคประชาชน จึงต้องดำเนินการประชุมใหญ่ พรรคการเมืองเพื่อแก้ไขข้อบังคับพรรค ให้มีบทบัญญัติโดยให้มีการยุบเลิกพรรคการเมืองของ ตนเองได้

³⁹ สรุปรจากการสัมภาษณ์ ดร.พีรพันธ์ พาลุสุข ส.ส.พรรคประชาชน วันที่ 22 เมษายน

ต่อจากนั้นพรรคการเมืองทั้งสี่จึงนำมติพรรคในการขอแก้ไขข้อบังคับพรรค และข้อบังคับใหม่ ซึ่งมีบทบัญญัติให้เลิกพรรคตนเองได้ไปแจ้งต่อนายทะเบียน เมื่อได้รับอนุมัติแล้วจึงมาดำเนินการประชุมใหญ่เพื่อขอมติขุบเลิกพรรค โดยพรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม พรรคก้าวหน้า ได้ประชุมเลิกพรรคตามข้อบังคับที่แก้ไขใหม่ในวันที่ 14 มกราคม 2532 โดยมตินี้จะมีผลในวันที่ 16 มกราคม ปีเดียวกัน

4. ภายหลังจากนั้น พรรคการเมืองทั้ง 3 โดยนายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ หัวหน้าพรรคประชาชน นายถวิล ไพรสณฑ์ ผู้ประสานงานรวมพรรค นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรครวมไทย นายปิยะพันธุ์ วัชรภรณ์ ส.ส.พรรครวมไทย นายบุญชู โรจนเสถียร หัวหน้าพรรคกิจประชาคม และนายอุทัย พิมพ์ใจชน หัวหน้าพรรคก้าวหน้า ได้มาขึ้นหนังสือขุบพรรคในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2532 ต่อนายฉลอง กัลยาณมิตร รองปลัดกระทรวงมหาดไทย รักษาการแทนปลัดกระทรวงมหาดไทย ในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมือง เนื่องจากเป็นหน้าที่ตามกฎหมายพรรคการเมือง ที่นายทะเบียนจะต้องดำเนินการพิจารณาได้ส่วนเสียก่อน ซึ่งในช่วงนี้หากนายทะเบียนประสงค์จะหวังเห็นขุบให้ล่าช้าหรือไม่ต้องการให้การรวมพรรคสำเร็จก็ยังสามารถทำได้ด้วยประการต่าง ๆ อันจะเป็นอุปสรรคสำคัญของการรวมพรรค เนื่องจากกฎหมายฉบับนี้ให้อำนาจแก่นายทะเบียนอย่างมากตามที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้อุปสรรคอีกประการหนึ่งที่บุคคลสำคัญของทุกพรรคต้องมาดำเนินการพร้อมกัน เนื่องจากทุกฝ่ายเกิดความไม่แน่ใจซึ่งกันและกันว่าจะดำเนินการได้และเป็นไปตามที่ตกลงกันมาก่อนหรือไม่ ในระยะนี้จึงเป็นการเสี่ยงกับต่อความสำเร็จโดยประการต่าง ๆ เพราะเกรงปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น เช่น บางพรรคขุบเลิกได้ บางพรรคอาจไม่ขุบเลิกเพราะสมาชิกพรรคไม่ยินยอม หรือ นายทะเบียนไม่อนุมัติด้วยสาเหตุต่าง ๆ ⁴⁰

⁴⁰ สัมภาษณ์ ดร.พีรพันธุ์ พาลุสุข ส.ส.พรรคประชาชน วันที่ 22 เมษายน 2534.

ในการพิจารณาคำร้องขอยุบพรรค เมื่อนายทะเบียนพิจารณาถึงขั้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ ของแต่ละพรรคที่ยุบเลิกที่ประสงค์จะรวมเป็นพรรคเดียวกันแล้ว เห็นว่าดำเนินการถูกต้องโดยใช้เวลาไม่นานนัก จึงเสนอเรื่องให้พนักงานอัยการ ทำเป็นคำร้องเสนอต่อศาลแพ่ง เพื่อดำเนินการพิจารณาต่อไป

5. ขั้นตอนการพิจารณาของศาล ภายหลังจากที่พนักงานอัยการทำคำร้องยื่นแล้ว จากข้อเท็จจริงของการรวมพรรคครั้งนี้ศาลแพ่งพิจารณาโดยให้เหตุผลแห่งการได้ส่วนว่า พรรคการเมืองทั้งสาม ได้ดำเนินการเลิกพรรคการเมืองถูกต้องตามข้อบังคับของแต่ละพรรคถูกต้องทุกประการ และมีเหตุสมควรให้ศาลฎีกาสั่งยุบเลิกพรรคได้ โดยพิจารณาการขอยุบเลิกพรรคดังกล่าวรวมไปทีเดียว¹ เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2532 และเสนอต่อศาลฎีกาให้พิจารณาในวันรุ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาจากวันที่พรรคการเมืองทั้ง 3 เสนอมติเลิกพรรคและคำร้องขอยุบเลิกพรรคต่อนายทะเบียนคือวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2532 ถึงระยะเวลาที่ศาลแพ่งมีคำสั่งให้ยุบเลิกพรรคได้ตามคำร้อง คือวันที่ 27 มีนาคม 2532 รวมเป็นระยะเวลาเพียง 1 เดือน ซึ่งไม่นานนัก จึงเป็นที่เห็นได้ว่าขั้นตอนต่าง ๆ ที่ผ่านเจ้าหน้าที่ทำไปโดยรวดเร็ว และนายทะเบียนหาได้ท่วงเทียวยให้เสียความเป็นธรรมแต่ประการใดไม่

ศาลฎีกาได้พิจารณาคำร้องดังกล่าวแล้ว จึงมีคำสั่งให้ยุบเลิกพรรคกิจประชาคมพรรคก้าวหน้า และพรรคประชาชนได้ ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 มาตรา 46 (1) ประกอบมาตรา 13⁴¹

⁴¹ สรุปลงจากคำสั่งคำร้องศาลฎีกา ที่ 1757-1759/2532 ลงวันที่ 14 เมษายน

เมื่อศาลฎีกามีคำสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองดังกล่าวแล้ว นายทะเบียนจะเป็นผู้ประกาศคำสั่งดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา

ภายหลังจากนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองที่ศาลสั่งยุบเลิกได้มาสมัครเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่กำหนดยุติให้เป็นฐานรองรับ คือพรรครวมไทย ตามที่ได้ตกลงกันได้ภายในระยะเวลา 60 วัน โดยอาศัยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 มาตรา 103 (9) เพื่อไม่ให้ขาดจากสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกผู้แทนราษฎร จากนั้นพรรครวมไทยได้ประชุมใหญ่วิสามัญพรรคในวันที่ 25 มีนาคม 2532 เพื่อเปลี่ยนชื่อและภาพเครื่องหมายพรรคใหม่เป็นชื่อ "พรรคเอกภาพ" ต่อจากนั้นนายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรครวมไทย ซึ่งได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคใหม่นี้ ได้นำหลักฐานการเปลี่ยนชื่อมาเสนอต่อ นายทะเบียนพรรค ในวันที่ 27 มีนาคม 2532 โดยมีหัวหน้าพรรคก้าวหน้า พรรคกิจประชาคม และพรรคประชาชนมาร่วมเป็นสักขีพยาน

7. อุปสรรคในการรวมพรรคการเมือง

จากกรณีศึกษาการรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคเอกภาพ พรรคการเมืองทั้ง 4 พรรคที่ตกลงรวมพรรคกันได้ประสบกับปัญหาบางประการ ดังต่อไปนี้

1. ไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายกำหนดในเรื่องการรวมพรรคการเมืองไว้
2. การรวมพรรคการเมืองจะต้องมีการยุบเลิกพรรค จึงมีปัญหาว่า จะต้องอาศัยเหตุใดในการเลิกพรรค ตามที่พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 บัญญัติไว้ในมาตรา 46
3. หากอาศัยเหตุแห่งการยุบเลิกพรรคตามข้อบังคับพรรคการเมืองดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 46 (1) ซึ่งพรรคการเมือง 3 พรรค จะต้องเลิกพรรค แต่พรรคการเมืองดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติให้เลิกพรรคในข้อบังคับพรรคไว้ จะต้องทำอย่างไร
4. วิธีการเลิกพรรค จะทำอย่างไร องค์กรใดจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด

5. เมื่อพรรคการเมืองเลิกพรรคดังกล่าวแล้ว จะมีวิธีการอย่างไรเพื่อป้องกันมิให้ ส.ส. ขาดจากสมาชิกภาพ
6. หลังจากยุบเลิกพรรคการเมืองแล้ว หากมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางส่วนแยกตัว ไปสังกัดพรรคการเมืองนอกจากที่ตกลงกันได้ จะทำอย่างไร มีมาตรการใดที่จะป้องกันได้
7. ทรรศนะของพรรคการเมืองแต่ละพรรคที่เลิกไปจะต้องทำอย่างไร

อุปสรรคต่าง ๆ เหล่านี้ ได้เกิดขึ้นกับการรวมพรรค 4 พรรค ให้เป็นพรรคเดียวกัน ที่จะต้องแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านี้ เพื่อให้พรรคการเมืองรวมกันได้ โดยมีผลทางกฎหมาย ซึ่งผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์และนำเสนอต่อไป

8. วิธีการแก้ไขอุปสรรคของพรรคเอกภาพ

จากอุปสรรคในการรวมพรรคการเมืองในด้านกฎหมาย ที่กล่าวมาในหัวข้อข้างต้น พรรคเอกภาพได้แสวงหาวิธีการแก้ไขอุปสรรคนั้น ดังนี้

1. เนื่องจากพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 ไม่มีบทบัญญัติเรื่องการรวมพรรค ควบพรรคไว้ พรรคการเมืองทั้งสี่พรรคจึงอาศัยช่องว่างทางกฎหมาย โดยกำหนดให้พรรครวมไทยซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนมากที่สุด เป็นพรรคหลักยื่นไว้โดยไม่ต้องเลิกพรรค และให้พรรคการเมืองที่เหลือ คือ พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า หากทางเลิกพรรคเพื่อเข้ามารวมกับพรรครวมไทย โดยอาศัยเหตุตามมาตรา 46 จากนั้นพรรครวมไทยจะต้องเปลี่ยนชื่อและภาพเครื่องหมายพรรคที่มีความหมายเป็นกลาง⁴²

2. การเลิกพรรคการเมืองของพรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม พรรคก้าวหน้า ได้อาศัยเหตุแห่งการเลิกพรรคตามข้อบังคับพรรคการเมือง ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 46 (1) โดยไม่อาจอ้างอิงเหตุตามอนุมาตราอื่นได้ เนื่องจากเป็นอันตรายต่อฐานะความเป็นพรรคการเมือง พรรคการเมืองย่อมไม่อาจตั้งขึ้นได้ และจะทำให้วัตถุประสงค์แห่งการรวมพรรคซึ่งต้องการรวมกัน เพราะมีอุดมการณ์สอดคล้องกันต้องเปลี่ยนไป

3. เมื่อพิจารณาถึงข้อบังคับพรรคการเมืองของพรรคทั้งสามแล้วพบว่า มีเพียงพรรคก้าวหน้าเท่านั้นที่มีข้อบังคับระบุให้คณะกรรมการบริหารสามารถยุบเลิกพรรคการเมืองได้ แต่พรรคประชาชน และพรรคกิจประชาคม ไม่มีข้อบังคับให้เลิกพรรคแต่อย่างใด นอกจากนั้นพรรคประชาชนยังมีข้อบังคับพรรคกำหนดห้ามเลิกพรรคไว้ด้วย⁴³

⁴² สรุปรจากคำให้สัมภาษณ์ของ นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรครวมไทย, 17 พฤษภาคม 2533.

⁴³ ข้อบังคับพรรคประชาชนเดิมก่อนแก้ไข ข้อที่ 49 บัญญัติว่า "เพื่อเป็นการปลูกฝังระบบพรรคการเมืองให้มั่นคงถาวร พรรคนี้จึงไม่มีการยุบตนเอง

ฉะนั้น พรรคการเมืองทั้งสองจึงแก้ไขปัญหาดังกล่าวนี้โดยจัดการประชุมใหญ่พรรคเพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อบังคับพรรคให้มีบทบัญญัติให้เลิกพรรคได้ โดยพรรคประชาชนได้แก้ไขข้อบังคับพรรคข้อ 48 ที่ว่า "การเลิกพรรคประชาชนให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย" เปลี่ยนแปลงข้อความใหม่เป็นว่า "การยุบเลิกพรรคจะทำได้โดยคณะผู้บริหารพรรคมีมติให้เสนอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการบริหารพรรค และเมื่อคณะกรรมการบริหารพรรคมีมติให้ความเห็นชอบแล้ว ให้นำเข้าที่ประชุมใหญ่ของพรรคเพื่อพิจารณาอนุมัติ"⁴⁴ หลังจากนั้นพรรคประชาชนจึงประชุมใหญ่วิสามัญเลิกพรรคในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2532⁴⁵

สำหรับพรรคกิจประชาคม ข้อบังคับพรรคเดิมมิได้ระบุรายละเอียดในการเลิกพรรคไว้แต่อย่างใด ซึ่งข้อ 60 ระบุว่า "ในกรณีที่พรรคต้องเลิกไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง เมื่อได้ชำระบัญชีแล้ว ให้โอนทรัพย์สินที่เหลือให้แก่องค์การสาธารณกุศลด้านการศึกษา ดังนั้น พรรคจึงประชุมใหญ่แก้ไขข้อบังคับพรรคดังกล่าวใหม่ อันมีข้อความว่า "การเลิกพรรคจะกระทำได้โดยกรรมการบริหารเสนอญัตติต่อคณะกรรมการบริหารของพรรค และเมื่อคณะกรรมการบริหารของพรรคมีมติให้ความเห็นชอบแล้ว ให้นำเข้าที่ประชุมใหญ่ของพรรคพิจารณาอนุมัติ"

การออกเสียงลงมติให้เลิกพรรคในที่ประชุมใหญ่ตามวรรคหนึ่ง จะต้องมีเสียงเห็นชอบไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของสมาชิกที่มาประชุม

จากนั้นพรรคกิจประชาคมได้เสนอญัตติต่อคณะกรรมการบริหารของพรรคให้เลิกพรรค คณะกรรมการบริหารพรรคได้ประชุมกันโดยถูกต้องและมีมติให้ความเห็นชอบแล้ว และต่อมาก็ได้นำมตินี้เข้าที่ประชุมใหญ่ของพรรคพิจารณาอนุมัติ ที่ประชุมได้มีมติเป็นเอกฉันท์เห็นชอบด้วยกับการเลิกพรรคในวันเดียวกับการเลิกพรรคประชาชน

⁴⁴ รายละเอียดโปรดดูข้อบังคับพรรคประชาชนในภาคผนวก

⁴⁵ รายละเอียดปรากฏในคำสั่งคำร้องศาลฎีกาที่ 1757-1759/2532 วันที่ 14

สำหรับพรรคก้าวหน้า ชื่อบัณฑิตพรรคที่กำหนดให้เลิกพรรคปรากฏอยู่ในข้อ 19 และข้อ 78 สรุปหลักเกณฑ์ได้ว่า คณะกรรมการบริหารพรรคซึ่งได้รับเลือกตั้งจากสมาชิกสามัญไม่น้อยกว่า 3 คน แต่ไม่เกิน 45 คน สามารถลงมติให้ยุบเลิกพรรคได้ หมายความว่าพรรคก้าวหน้าอาจเลิกพรรคได้ด้วยมติของคณะกรรมการบริหารพรรค⁴⁶ พรรคก้าวหน้าจึงจัดให้มีการประชุมพรรคเพื่อเลิกพรรคโดยถูกต้องตามกฎหมายในวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2532 ซึ่งการยุบพรรคนี้จะมีผลในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2532 เป็นต้นไป⁴⁷

หัวหน้าพรรคก้าวหน้า กล่าวถึงเหตุผลในการยุบพรรคว่า

การยุบพรรคเป็นเรื่องดี เพราะเราจะให้มีพรรคการเมืองที่เข้มแข็ง ถ้ามีพรรคการเมืองที่เข้มแข็งก็เท่ากับเราปกป้องประชาธิปไตยให้หลุดพ้นจากการคุกคามของอำนาจอื่น ๆ ด้วย⁴⁸

4. หลังจากนั้นในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ นายถวิล ไพรสณฑ์ นายณรงค์ วงศ์วรรณ นายปิยะพันธุ์ วัชรภรณ์ นายบุญชู โรจนเสถียร และ นายอุทัย นิรมณีโชชน์ ได้เดินทางมายื่นคำร้องขอยุบเลิกพรรคดังกล่าว ต่อนายฉลอง กัลยาณมิตร วิชาการปลัดกระทรวงมหาดไทย ในฐานะนายกทะเบียนพรรคการเมือง

⁴⁶ คำสั่งคำร้องศาลฎีกาที่ 1757-179/2532 วันที่ 14 เมษายน พุทธศักราช 2532 หน้า 8.

⁴⁷ ประจวบ ทองอุไร "มติยุบพรรคกับปัญหาที่อาจตามมา" สยามรัฐ (16 กุมภาพันธ์ 2532) : 9.

⁴⁸ "ชั่วโมงครึ่ง ยุบหนอ-พองหนอ เพื่อเป็นเอกภาพ" ข่าวพิเศษ อาทิตย์ 11,610 (20-28 กุมภาพันธ์) 2532) : 10.

จึงเป็นอันว่าพรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้าได้เลิกพรรคการเมือง โดยแจ้งวัตถุประสงค์ต่อนายทะเบียนพรรคฯ ว่าเพื่อไปรวมพรรคกับพรรครวมไทย เพื่อพัฒนาระบบพรรค

4. ภายหลังจากที่นายทะเบียนรับคำร้องขอเลิกพรรคดังกล่าว ได้ดำเนินการสอบสวน และเห็นว่า พรรคการเมืองทั้งสามได้ดำเนินการเลิกพรรคการเมืองถูกต้องตามข้อบังคับของแต่ละพรรค และตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 แล้วทุกประการ จึงส่งเรื่องดังกล่าวให้พนักงานอัยการทำคำร้องยื่นต่อศาลแพ่ง เพื่อขอให้ศาลแพ่งไต่สวนและทำความเห็นส่งให้ศาลฎีกาเพื่อมีคำสั่งต่อไป

ในการไต่สวนของศาลแพ่งนั้น ศาลแพ่งมีความเห็นว่ามิใช่เหตุสมควร มีคำสั่งให้เลิกพรรคกิจประชาคม พรรคก้าวหน้า และพรรคประชาชน ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 มาตรา 46(1) ประกอบด้วยมาตรา 13 โดยมีคำสั่งให้พิจารณารวมกัน เมื่อวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ. 2532 และทำความเห็นส่งสำนวนมายังศาลฎีกาในวันที่ 28 เดือนเดียวกัน

จากการพิจารณาของศาลฎีกา ศาลฎีกาให้เหตุผลโดยย่อว่าตามข้อบังคับของพรรคทั้งสามทุกพรรคเปิดโอกาสให้เลิกพรรคได้ และพรรคการเมืองทั้งสามก็ได้ดำเนินการเพื่อให้มีการเลิกพรรคตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละพรรคโดยถูกต้องแล้ว ทั้งได้มีการปฏิบัติตามที่พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 หมวด 3 ว่าด้วยการเลิกพรรคการเมืองซึ่งบัญญัติไว้ใน มาตรา 46 โดยชอบแล้ว กล่าวคือ เมื่อพรรคการเมืองทั้งสามมีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับของพรรคการเมืองตาม มาตรา 46 (1) หัวหน้าพรรคการเมืองทั้งสามได้แจ้งต่อผู้ร้องในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมืองภายในเจ็ดวัน นับแต่วันที่พรรคการเมืองเลิก และนายทะเบียนดำเนินการสอบสวนแล้ว และยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลฎีกามีคำสั่งยุบ ให้ยุบเลิกพรรคฯ ทั้งสามดังกล่าว โดยยื่นต่อศาลแพ่งและศาลแพ่งดำเนินการพิจารณากับทำความเห็นส่งสำนวนมายังศาลฎีกาครบตามขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้ทุกประการ จึงมี

คำสั่งให้ยุบเลิกพรรคกิจประชาคม พรรคก้าวหน้า และพรรคประชาชน ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 มาตรา 46 (1) ประกอบด้วยมาตรา 13⁴⁹

ภายหลังจากนั้น นายทะเบียนพรรคการเมืองได้ประกาศคำสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวนี้ ในประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2532⁵⁰

สมาชิกของพรรคการเมืองที่สังกัดพรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้า จึงมาสมัครเข้าเป็นสมาชิกของพรรครวมไทย โดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้อาศัยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 มาตรา 103 (9) ที่กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนฯ ของพรรคการเมืองที่ศาลมีคำสั่งให้ยุบเลิกต้องลงสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองภายในเวลา 60 วัน เพื่อให้ขาดจากสมาชิกภาพ⁵¹ มาสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรครวมไทยเกือบทั้งหมด มีเพียงส่วนน้อยซึ่งเป็น ส.ส. ของพรรคประชาชนแยกตัวไปสังกัดพรรคชาติไทย และพรรครวมไทยได้เปลี่ยนชื่อและ

⁴⁹ คำสั่งคำร้องศาลฎีกาที่ 1757-179/2532 วันที่ 14 เมษายน พุทธศักราช 2532, หน้า 9-10.

⁵⁰ "ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การยุบเลิกพรรคการเมืองตามนัยมาตรา 46 (1) แห่งพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524" ราชกิจจานุเบกษา 65 (25 เมษายน 2532) : 161.

⁵¹ "สรุปจากการสัมภาษณ์ นายอุทัย นิมนต์ใจชน หัวหน้าพรรคก้าวหน้า 14 มีนาคม 2533.

ภาพเครื่องหมายพรรคใหม่เป็น "พรรคเอกภาพ" ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า SOLIDARITY PARTY⁵²
 ภาพเครื่องหมายพรรคเปลี่ยนเป็นภาพ ดังนี้

ในการเปลี่ยนชื่อ และเครื่องหมายพรรคดังกล่าว พรรครวมไทย ได้จัดให้มีการประชุมใหญ่
 วิสามัญพรรคในวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2532 เมื่อที่ประชุมมีมติเห็นชอบแล้วนายณรงค์ วงศ์วรรณ
 หัวหน้าพรรคจึงนำหลักฐานดังกล่าวมายื่นต่อนายสุวรัตน์ กมลเวช รองอธิบดีกรมการปกครอง ใน
 วันที่ 27 มีนาคม ปีเดียวกัน โดยมีหัวหน้าพรรคก้าวหน้า พรรคกิจประชาชาคมและพรรคประชาชน
 ได้มาร่วมในการเปลี่ยนชื่อด้วย

⁵² "ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง พรรครวมไทยเปลี่ยนแปลงชื่อพรรค และภาพ
 เครื่องหมายพรรค" ราชกิจจานุเบกษา 65 (25 เมษายน 2532) : 159.

อนึ่ง ในการตั้งชื่อพรรคใหม่นี้ คณะกรรมการได้นำชื่อต่าง ๆ มาพิจารณาถึง 7 ชื่อด้วยกันคือ ประชาชาติ รวมไทย ก้าวหน้า ไทยก้าวหน้า ร่วมกิจประชา เอกภาพ ประชาวิรัฐ จากจำนวนชื่อเหล่านี้ ครั้งแรกหลายเสียงเห็นว่าชื่อประชาชาติเหมาะสม แต่ใช้ชื่อดังกล่าวไม่ได้เพราะมีผู้เคยไปจดทะเบียนของชื่อนี้มาก่อน ส่วนชื่อต่าง ๆ ที่เหลือนั้น ที่ประชุมเห็นว่าไม่มีความเหมาะสมเท่ากับชื่อ "เอกภาพ" หรือ SOLIDARITY ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับพรรคกรรมกรของประเทศโปแลนด์ ดังนั้นจึงให้ชื่อพรรคที่รวมกันนี้ใหม่ว่า "พรรคเอกภาพ"⁵³

จากวิธีแก้ไขอุปสรรคทางกฎหมายดังกล่าว ทำให้พรรคการเมืองสี่พรรคสามารถรวมเป็นพรรคการเมืองเดียวกันได้ ในชื่อใหม่ คือ พรรคเอกภาพ มีคะแนนเสียง ส.ส.ทั้งสิ้นจำนวน 62 เสียง เป็นพรรคการเมืองใหญ่อันดับสอง รองลงมาจากพรรคชาติไทย แม้ว่าจะมี ส.ส.บางคนแยกตัวออกไปสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่น ซึ่งทำให้บุคคลเหล่านั้นได้รับคำกล่าวตำหนิว่าเป็น ส.ส.ที่ไร้อุดมการณ์ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ส่วนนโยบายของพรรคเอกภาพนั้น ยังคงใช้นโยบายของพรรครวมไทยไปก่อน ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงใหม่ ซึ่งจะกล่าวให้เห็นต่อไป

และพรรคเอกภาพได้จัดตั้งคณะผู้บริหารพรรคใหม่ ดังนี้

หัวหน้าพรรค นายณรงค์ วงศ์วรรณ

รองหัวหน้าพรรค	นายบุญชู โรจนเสถียร	นายอุทัย พิมพ์ใจชน
	นายปิยะมิตร วิชราภรณ์	นายสมพงษ์ อมรวิวัฒน์
	นายวีระ มุสิกพงศ์	นายไชยยศ สะสมทรัพย์
	นายสวัสดิ์ คำประกอบ	นายพินิจ จันทรสุรินทร์

⁵³ สรุปรูปจากการสัมภาษณ์ นายสุธรรม แสงประทุม, ส.ส.พรรคก้าวหน้า, 5 สิงหาคม

นายสุธี ภูวพันธ์

นายเจริญ เขาวนประยูร

นายจำนงค์ โนนีสาโร

นายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร

นายเสนีย์ มะดากะกุล

นายเด่น โต๊ะมีนา

เลขาธิการพรรค นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์

รองเลขาธิการฯ นายวัลลภ สุปริยศิลป์

นายสุวิทย์ คุณกิตติ

นายพีรพันธ์ พาลุสุข

นายจรัส พิวช่วย

นายธานี ศักดิ์เศรษฐ์

นายสมบัติ ศรีสุนทร

นายเรืองวิทย์ ลิกค์⁵⁴

⁵⁴ แผ่นปลิว เอกสารของพรรคเอกภาพ

9. ข้อสังเกตของการรวมพรรค

การรวมพรรคการเมืองเป็นพรรคเอกภาพในครั้งนี้ แม้ว่าจะสมประสงค์ของสมาชิกพรรคการเมืองแต่ละพรรคที่มาารวมกัน เป็นส่วนใหญ่ แต่มีข้อสังเกตประการหนึ่งที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคประชาชนจำนวนหนึ่งมิได้ เข้ามาสมัครรวมอยู่ในพรรคเอกภาพ แต่แยกตัวออกไปสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคชาติไทยแทน มิได้รับการตำหนิว่าเป็น ส.ส. ที่ไม่ยึดมั่นในอุดมการณ์ เพราะมิได้ไปรวมพรรคด้วยกันทั้งหมดตามที่ ได้แสดงเจตนา ไว้ในพรรค ส.ส. ดังกล่าวมีจำนวน 9 คนดังนี้

1. พลเอกหาญ สีนานนท์ ส.ส. จังหวัดนครศรีธรรมราช ประธานที่ปรึกษาพรรคประชาชน
2. นายจตุรนต์ ฉายแสง ส.ส. จังหวัดฉะเชิงเทรา
3. นายสวัสดิ์ สืบสายพรหม ส.ส. จังหวัดศรีสะเกษ
4. นายจตุรนต์ คชสิทธิ์ ส.ส. จังหวัดชุมพร
5. นายวิทยา ชันอาสา ส.ส. จังหวัดอุบลราชธานี
6. นายพิชัย มงคลวีรกุล ส.ส. จังหวัดกาฬสินธุ์
7. นายธนิศ ไตรวุฒิ ส.ส. จังหวัดตราด
8. นายนิกร จำนงค์ ส.ส. จังหวัดสงขลา
9. นายพิทักษ์ รั้งชัยธรรม ส.ส. จังหวัดตรัง⁵⁵

กลุ่ม ส.ส. จำนวนดังกล่าว นำโดย พลเอกหาญ สีนานนท์ ได้ให้เหตุผลในการตัดสินใจ ไม่สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคเอกภาพว่า ส.ส. ในกลุ่มตนออกจากพรรคประชาชนไปโดยมาด้วยความตั้งใจจะสร้างพรรคประชาชน แต่เหตุการณ์เปลี่ยนไป เนื่องจากมีการรวมพรรคซึ่งตนมีความรู้สึก

⁵⁵ "พรรคการเมือง/สมาชิกพรรคฯ" สารสนเทศ 3,2 (มิถุนายน 2532) :

ไม่ค่อยเห็นด้วย และที่ผ่านมาพรรคฝ่ายค้านยังไม่ได้ทำสิ่งใดที่เป็นการช่วยเหลือประชาชน อีกทั้งมี
ปัญหาในเรื่องพื้นที่เขตเลือกตั้งซ้ำซ้อนกัน การเลือกตั้งที่ผ่านมา ส.ส.บางคนเคยหาเสียงแข่งกัน
และโจมตีกันมาก่อน ซึ่งปัญหานี้ไม่ได้รับการแก้ไข เรื่องนี้ นายอนันต์ ฉายแสง กล่าวถึงเหตุที่ตนเอง
พร้อมด้วยบุตรชาย คือ นายจตุรนต์ ฉายแสง ส.ส.จังหวัดเดีวกัน ติดต่อขอเข้าสังกัดพรรคชาติไทย
เนื่องจากไม่สามารถขอรับการรวมตัวของสี่พรรค อันจะทำให้คู่แข่งทางการเมืองในเขตพื้นที่เดีวกัน
คือ ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ ส.ส.พรรคกิจประชาคม เข้ามาร่วมอยู่พรรคเดีวกันได้ ซึ่งกรณีนี้เกิด
ขึ้นกับ นายสวัสดิ์ สืบสายพรหม ส.ส.พรรคประชาชน จังหวัดศรีสะเกษ ที่มีความขัดแย้งในการหาเสียง
กับ นายปิยะณัฐ วัชรภรณ์ ส.ส.พรรครวมไทยด้วยกันในเขตพื้นที่เลือกตั้งเดีวกัน

ดังคำให้สัมภาษณ์ของ ส.ส.พรรคประชาชน ว่า

"ความจริงอยากอยู่ต่อไปในพรรคประชาชนเดิม แต่ผิดเจตนาธรรม กลับนำพรรคนี้
ไปรวมกับรวมไทย จึงย้ายไป และมีปัญหาภายในพื้นที่หาเสียงเลือกตั้ง ถ้าหากไปรวมกันกับหลาย
พรรค..."⁵⁶

ส.ส. ซึ่งไม่ไปสมัครเข้าเป็นสมาชิกร่วมพรรคเอกภาพด้วย เพราะไม่เห็นด้วยกับการ
รวมพรรค ได้กล่าวว่า

"ในการจะไปขึ้นสัตยาบันรวมพรรคใหม่ต่าง ๆ พวกผมก็ไม่ได้ไปรวมเพราะว่ามี
ความไม่เห็นด้วย ก็มีคลื่นใต้น้ำกันมาตลอด โดยการนำของ พลเอกหาญ และแกนสำคัญก็คงเป็น
นายจตุรนต์ฯ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ ก็ได้ข่าวเสียงกับพรรคพวกเห็นว่าไม่ควรไปรวม"⁵⁷

⁵⁶ สัมภาษณ์ นายจตุรนต์ ฉายแสง ส.ส.พรรคประชาชน, 11 พฤษภาคม 2533.

⁵⁷ สัมภาษณ์ นายวิทยา ชันอาสา ส.ส.พรรคประชาชน, 30 เมษายน 2533.

นอกจากนี้ในการติดต่อขอเข้าสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นนอกจากพรรคเอกภาพ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มนี้ได้ให้สัมภาษณ์ว่า

"ระหว่างที่รอคำพิพากษาให้มีคำสั่งยุบพรรค และการสังกัดพรรค เราก็พิจารณากันในหลาย ๆ พรรค ที่ตั้งใจจะเข้าไปสังกัดด้วย เราได้เลือกพรรคมาพิจารณาดังนี้

1. พรรคประชาธิปัตย์ พรรคนี้นัดแย้งกันรุนแรงมาแล้วคงไม่กลับไปอยู่พรรคเดิมนี้
2. พรรคกิจสังคม ก็เป็นพรรคที่มีปัญหา ต้องขัดแย้งกันในเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์

ซอฟต์แวร์ของสหรัฐ ซึ่งเราไม่เห็นด้วย โดยหัวหน้าพรรคนี้นเสนอเห็นด้วยที่จะให้ไทยออกกฎหมายยอมตามทีสหรัฐเสนอ

จึงเหลือพรรคชาติไทย ซึ่งเป็นพรรคใหญ่ในขณะนั้น และมีความเห็น นโยบายต่าง ๆ ตรงกัน เมื่อศาลมีคำสั่งให้ยุบพรรคประชาชน เราก็ออกจากพรรคนั้นไปรวมอยู่ด้วย โดยพลเอกหาญ สีนานนท์ เป็นผู้ประสานงานให้โดยตรง..."⁵⁸

ถึงแม้ว่ากลุ่ม ส.ส. ทั้ง 9 คน ที่แยกตัวออกไปสังกัดพรรคชาติไทย จะได้กล่าวอ้างเหตุผลต่าง ๆ ในการกระทำดังกล่าวนั้น แต่เมื่อพิจารณาย้อนกลับไปในสมัยที่ยังสังกัดอยู่พรรคประชาชน เมื่อมีการเจรจาตกลงรวมพรรคกัน ส.ส. กลุ่มที่กล่าวนี้ก็หาได้กล่าวหรือแสดงอาการคัดค้านไม่เห็นด้วยให้เป็นที่ยปรากฏแต่อย่างใดไม่ เมื่อมีการประชุมพรรคและได้มีการขึ้นหนังสือลงนามว่าเห็นด้วยที่จะไปรวมพรรคด้วยกันทั้งหมด ส.ส. ในพรรคประชาชนจึงไม่อาจทราบความนัยได้ และผู้นำกลุ่ม คือ พล.อ.หาญ สีนานนท์ เองก็เป็นผู้ประสานงานซึ่งนำให้มีการรวมพรรคด้วยคนหนึ่ง แต่ต่อมาเมื่อฟังคำชักชวนชั้นนำของ ส.ส. กลุ่มบางคน จึงมีความเห็นคล้อยตามที่จะแยกตัว โดยไม่ไปรวมพรรคด้วย ซึ่งปรากฏชัดต่อเมื่อภายหลังการยุบพรรคประชาชนแล้ว⁵⁹

⁵⁸ สัมภาษณ์ นายจตุรงค์ ฉายแสง ส.ส.พรรคประชาชน, 11 พฤษภาคม 2533.

⁵⁹ สัมภาษณ์ ดร.พีรพันธ์ พาลุสุข ส.ส.พรรคประชาชน, 22 เมษายน 2534.

แม้ว่า ส.ส. จำนวนดังกล่าวนี้จะอ้างอิงอาศัยเหตุผลต่าง ๆ ที่ไม่ไปรวมอยู่ในพรรคเอกภาพที่เกิดขึ้นจากการรวมพรรคการเมืองใหม่ แต่บุคคลเหล่านี้ก็ได้รับเสียงวิจารณ์เป็นอันมากว่าเป็น ส.ส. ที่ขาดความมั่นคงในอุดมการณ์ทางการเมือง เพราะมีส่วนทำให้เกิดผลเสียต่อการรวมพรรค และการพัฒนาระบบพรรคการเมืองไทย และสร้างความสับสนให้แก่ประชาชน^{๘๐}

ไม่ว่าจะให้เหตุผลใดในการรวมพรรคของ ส.ส. 9 คนในครั้งนี้ ก็ถือได้ว่า ส.ส. ทั้งหลายเหล่านั้นเป็นผู้ละทิ้งอุดมการณ์ อันทำให้เกิดความมัวหมองในทางการเมือง แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายฉบับใด แม้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 ก็มีได้ระบุเกี่ยวกับบทลงโทษ หรือมาตรการป้องกันในเรื่องดังกล่าวนี้ไว้แต่อย่างใด

สรุป

ในการรวมพรรคการเมืองของพรรครวมไทย พรรคประชาชน พรรคกิจประชาคม และพรรคก้าวหน้าเป็น "พรรคเอกภาพ" นั้น นับเป็นวิถีทางทางการเมืองในการสร้างพรรคการเมืองขนาดใหญ่ขึ้น แม้ว่าจะมีปัญหากำหมายบางประการ ซึ่งเกิดจากการรวมพรรคก็ตาม แต่ก็ถือได้ว่าเป็นปฐมเหตุในการหาแนวทางในการปรับปรุงตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้พรรคการเมืองอื่น ๆ สามารถทำการรวมพรรคได้ต่อไป

^{๘๐} ทหารเก่า (นามแฝง), "ที่เล่น-ที่จริง" พรรคฝ่ายค้าน...ไทย, สยามรัฐ (9 กันยายน 2531), หน้า 9.